

ANUL BRÂNCUȘI



◆ MIRCEA POPA

Arghezi și Brâncuși

Arghezi și Brâncuși... Două nume de mari creatori, de mari artiști, care stau împreunate în eternitate, mărturisind geniul oltenesc al țăranului gorjean. S-au regăsit de la început pe aceeași baricadă a artei noi, novatoare, și-au mărturisit afinitățile și prețuirea reciprocă, iar verbul clocotitor și înspicat al maestrului „Cuvintelor potrivite” l-au miruit cu frumoase cuvinte de apreciere pe genialul pietrar din Hobîța, luptând cu cuvântul său măiestrit pentru recunoașterea și impunerea artei sale în pământul patriei. Pentru Arghezi, Brâncuși a fost artistul de geniu, recunoscut de la început ca purtător al unui talent original și adânc care se hrănește cu idei mântuitoare. A spus lucruri esențiale despre sculptor, l-a apărat pe om de nedreptățile semenilor, l-a îmbrâncit în cămara de aur a celor destinați să atingă cu mâinile lor azurul cerului. Văzând Pasărea Măiastră și Muza Adormită i-a fost de-ajuns să intuiască valoarea sunetului nou și nepervers al acestui țăran, făuritor de minuni.

Îndeplinind multă vreme la începuturile sale literare munca de gazetar, Tudor Arghezi a practicat în perioada gazetăriei de la „Facla”, „Hiena” și „Cronica”, cronică de artă. Pasiunea sa pentru fenomenul artistic din artele plastice l-au făcut să se apropie de pictura unora din cei mai buni pictori ai noștri și să le urmărească evoluția în timp. Între pictorii săi preferați se numără Camil Ressu, Nicolae Petrașcu, Grigorescu, Dărăscu, Theodor Pallady, Iser, Luchian, Octav Băncilă, Francisc Șirato, Ion Sava, Drăguțescu, Ciupe, Tonitza, Jiquid, etc. Alături de pictura propriu-zisă l-a preocupat arta grafică, desenele copiilor, sculptura, expozițiile organizate de grupările artistice de la noi, precum „Tinerimea artistică”, „Salonul oficial”, „Arta Română”, „Grupul nostru” etc., cărora le-a consacrat comentarii, dar și medalioane și articole speciale. Între artiștii români care au intrat de timpuriu în atenția lui s-a numărat și C. Brâncuși, pe care l-a urmărit statornic în expozițiile sale de la „Tinerimea română”, într-o epocă în care foarte puțini din criticii oficiali sau colecționarii noștri se gândeau la el. Acolo i-a descoperit ideile originale, întruchipate în Pasărea Măiastră și în Muza Adormită. I-a surprins noutatea, inteligența concepției și l-a îndrăgit imediat. A văzut în el un mesager al noului, un deschizător de drum. I-a deplâns destinul, s-a revoltat împotriva mai-marilor zilei care i-au transformat pe câțiva sculptori români conformiști și, în concepția lui lipsiți de originalitate, în răsfățați ai

soartei, acordându-le comenzi grase, și obligându-i pe tinerii cu vederi noi să plece din țară. Politica favoritismelor e denunțată de el la tot pasul, ca și sesizarea neîmplinirilor din domeniu, „monotonia”, cenușiul inspirației, coloritul de „bal mascat” al pânzelor, restrângerea inspirației și scoaterea din cadru a omului, pentru a-l înlocui cu copaci, cu fructe, cu natură statică, într-un fel de realism convențional, static, insipid. În răspăr cu politica oficială de promovare a artei anoste, cu politica de încurajare a nulităților, care la noi capătă valoare de blestem și pe care nu o poate accepta în ruptul capului, el își declară preferința pentru cei cu idei, pentru cei care fac artă adevărată, manifestându-și deschis solidaritatea cu sculptorii viitorului. Opiniile sale privind realizările artistice ale momentului sunt declarat critice, de nemulțumit perpetuu. Judecând arta expozițiilor, el emite considerații miezoase, exprimate uneori fără menajamente, se lasă purtat de sarabanda insatisfacțiilor cu un ochi sever de expert, de bun cunoscător al regulilor artei, animat de un fior sincer, nefalsificat. Transmite celor care vor să-l citească opinii nefalsificate, păreri tăioase, necocoloșite, în fraze expresive, cu limbaj viu, epatant. Polemistul trăiește și aici din miezul fiecărui cuvânt, din vânjoșenia epitetului, a caracterizărilor pline de miez. Orizontul pictural de la „Salonul Oficial” îi aduc în față imaginile unui stil „confuz” (Obedeau) sau inexpressiv, cu expozanți destinați cel mult să impresioneze „inima vulgă” (M. Teișanu), în timp ce Ateneul, numit „hanul picturii”, se umple de mediocritate, de platitudini, de cuminenții și stângăcii. Săgețile sale piezișe lovesc în arta oficială și oficializată, care nu mai e cutreierată de curente înnoitoare, numind în derâdere pe „domnii Aricescu, Loghi, Verona, Strâmbu” ca „victoreftimii ai picturii”. Singur Grigorescu poate sluji de pildă noilor-veniți”, iar în sculptură opțiunea lui se oprește asupra lui C. Brâncuș (ortografia numelui îi aparține”), care este „cel mai personal”, dar care a avut, din păcate, neșansa de a nu fi fost primit în acel an să expună la „Tinerimea artistică”. Împrejurarea este relatată cu o ironie abia reținută, în felul următor: „Din Paris, unde trăiește, acest emul al lui Rodin, a trimis «Tinerimei» din lucrările sale, când trimisese și «Salonului Oficial», ce se va deschide în curând la Ateneu. În același caz s-a găsit și pictorul Hârlescu, care, invitat, ca și domnul Brâncuș, să participe, și-a împărțit lucrările în două, pentru ambele expoziții. În ultimul moment, și după ce, prin urmare invitația fusese satisfăcută, Societatea «Tinerimea» duce, cam târziu, degetul la frunte, cugetă și hotărăște. Hotărăște ca pictorul Hârlescu și sculptorul Brâncuș să nu mai expuie, pe motivul infidelității. Membrii fiind în Societate, colegii lor nu se învoiesc să-i vadă figurând și în catalogul oficial, de Stat!”. Dat fiind că Brâncuși nu va putea expune în 1912, comentariul lui Arghezi se amână pe 1913, când are loc întâlnirea adevărată cu arta acestuia. Vom arăta îndată ce spune el în cronica publicată în „Facla” despre prezența lui la Societatea „Tinerimea artistică”, dar înainte vom consemna faptul că a lăudat în mod special pe câțiva din așii picturii din acel moment, între care îi situează pe Luchian, Pallady și Vermont, și după ce a avut mai multe obiecții la sculptura lui Spaethe, care este pus pur și simplu desființat, pe motiv că a devenit un „intrus al artei” și acuzându-i pe cei care îi dau comenzi abuzive, în detrimentul tinerilor talentați, care au fost

„dați deoparte, alungați, deznădăjduiți, reduși la mizerie, urmăriți, persecutați”. Din lotul acestora iese în relief Brâncuși, pentru a cărui „Pasăre Măiastră” are cele mai frumoase cuvinte de apreciere, fiind considerată de el drept o lucrare prin care artistul a dat cu tifla organizatorilor, ea ar fi trebuit să-i impresioneze prin faptul de a fi „o sinteză și totodată un gest de dispreț pentru turma cuvântătoare a...celor care se delectează cu nulitatea domnului Spaethe”. Din pricina lipsei de viziune a „cercurilor oficiale”, tânărul sculptor a trebuit „să-și ia lumea în cap, să se exileze, să fugă din țara lui, unde trebuie să rămâie și să-și răspândească tot mai mult și mai larg talentul, să se refugieze în străini, căci în casa lui moare de foame. Pâinea de la gura talentelor o iau toți acești Spaethe care furnică la ministere și printre picioarele scaunelor de la Palat”. Starea sculpturii noastre o judecă într-un articol special din „Facla”, unde lansează o adevărată trambă de acuze la adresa învățitorilor din acest sector, înși „bine ospătați” ca Pavelescu Dimo, Iordănescu sau Spaethe”, „atunci când sculptori de mare talent, în orice caz mai talentați decât domnul Spaethe, sunt dați deoparte, alungați, deznădăjduiți, reduși la mizerie, urmăriți, persecutați”. Aluzia la Brâncuși e evidentă, deoarece mai apoi el va devoala numele acestuia. Cât privește gruparea sculptorilor oficiali beneficiari de mari avantaje, Arghezi le rezervă cinstea de a figura într-un „sindicat al nulităților artistice.” Despre această stare controversată, el dă câteva lămuriri revelatorii, așezându-l pe Brâncuși în perspectiva istoriei: „În vreme ce sculptura românească înregistrează în istorie, cu dispreț pentru contemporani, nume mari și necunoscute – Brâncuș, Paciurea și doi-trei alții – și evitate de toate comitetele imbecile ce se organizează în vederea unei noi vomituri sculpturale, sculptura care se face e semnată de niște nume a căror singură rostire este trivială. Sculptorii de talent sunt siliți să se apuce de o meserie sau, dacă vor să-și păstreze personalitatea întreagă, se mărginesc să trăiască obscuri în mizeria lor, ori fug în străinătate, și arta românească stă pe loc, sau se strică fără folos și puținul ce-a putut fi înjghebat.” Pamfletarul Arghezi este și de data aceasta la post și pune față în față cele două tabere de creatori, unii aflați în faza în care și-au expirat talentul și alții care sunt în faza de ridicare și de afirmare creatoare. Exponentul cel mai luminos al acestora este după opinia sa Brâncuși, cel „căruia guvernul francez i-a încredințat o comandă importantă”, după ce au trecut prin momente grele de existență luptând „cu ani de sărăcie și cu mii de stoluri de imagini macabre”, însemnându-și „numele cu sânge pe marmora artei.”

Expozițiile organizate la București în cursul anului 1914 îi dau prilejul să revină asupra artei lui Luchian, Pallady, Iser și Dărăscu, pentru care are cuvinte de laudă dintre cele mai frumoase. La Salonul Oficial a găsit multă monotonie, „zugrăveli de firme pe pânză” (Kimon Loghi), „mii de kilograme de ghips, pământ și marmoră”, „un sculptor lipsit de gust și aptitudini” (Spaethe), adică lucrări depășite cu mult de cerințele publicului. Acestui sculptor bugetivor îi opune geniul tânăr al lui Brâncuși. Iată aprecierile lui Arghezi: „Un Brâncuș, de pildă, care expune *Pasărea Măiastră*, o sinteză de gust și totodată un gest de dispreț pentru turma cuvântătoare a domnilor, doamnelor, a membrilor comitetelor de inițiativă care se delectează cu

nulitatea domnului Spaethe...” Cea a „Tinerimii artistice” îi dă posibilitatea să se exprime asupra artei brâncușiene în toată plenitudinea ei. În timp ce expoziția în ansamblul ei îl dezamăgește, fiind comparabilă cu o „sală populară de gară în care dorm pasagerii costumați multicolor”, fără vreun strigăt și atitudine adevărată, doar prezența lui Brâncuși schimbă impresia. Elogiul pe care-l face el aici lui Brâncuși întrece tot ceea ce s-a spus despre el până la acea dată. În acest caz îl vom descoperi pe Arghezi exorcizatorul de cuvinte, de analist subtil, înțelept și ingenios al Muzei adormite, unde somnul tinerei este nu numai inevitabil, dar o stare de spirit, numit de el „somnul subiectiv”, în care trupul se spiritualizează și nu mai poate fi luat în seamă, ci doar trăirea profundă, dincolo de materie a unei fete care-și poartă întipărită pe chip trăirea: „Dacă sculptorul Brâncuși n-ar fi artistul mare ce este, ar trebui salutat până la pământ tocmai pentru că ia o atitudine și stăruie să se ridice până la cea mai dezinteresată. Lui nu-i place să farmece pe nimeni, el nu atrage decât admirația spectatorului neliniștit și prea puțin îi pasă dacă bolovanul lui, zgâriat cu câteva linii sumare, se vinde, sau dacă se va întoarce în pământul din care a fost aruncat la suprafața de târnăcopul unui visător distrat și cu intuiții”. Și mai departe: „Fără voie am reveni mereu la Brâncuș, ale căruia pietre și bucăți de bronz imaterializate și strecurate în regnul fantastic al imaginilor își pierd ponderea și te urmăresc ca niște amintiri tănuite. *Muza lui adormită* e un cap de bronz, suflat cu aur, smuls ca din grumajii unei statui întregi și culcat pe un obraz. Orice altă atitudine-i cu neputință. Îndată ce l-ai lăsat din mână cu care ai cutezat să-l ridici ca să cercetezi cu de-amănuntul mijloacele extrem de simple și totuși indefinite cu care au fost indicate pleoapele închise, Muza se așază singură, ca să continue să doarmă, supusă somnului ei inevitabil. E o transparență în acest chip de aur, vitrifiat, care te face să crezi că între metal și ochi s-a interpus un strat de glazură groasă și că liniile au fost scobite sau smulse înafară, prin interior, ca suprafața pământului stâncos. E adevărat că pentru a reda imaginea rapidă a acestui refugiu pripit nesistematizată, ce-i somnul subiectiv, abstracție fiind de celula fiziologică a muncitorilor din porturi, în repaus. Brâncuș ia din tunică atât cât îi trebuie ca să provoace o curiozitate intelectuală și o mulțumire de filosof. Înțelege oricine cât rămâne în urma acestor preocupări care spiritualizează mineralul și confruntă definitiv într-un punct materia cu ideea, plastica descriptivă, oricât de frumoasă, cu un caracter pur și simplu grafic.” Și concluzia plină de măreție:

„Opera lui Brâncuș face parte din acea frumusețe particulară care pare comunului urâtă, și aduce, prin analogie, aminte Sfintele Scripturi, neîntrecute ca frumusețe literară, unde se vorbește de curvie, de stricăciune și de boalele secrete, cu un semn de superioară frumusețe. Acest urât frumos, acest urât admirabil, n-are să placă decât unui de tot primitiv sau unui intelect excepțional de uman și de rafinat, ceea ce-i totuna, și societatea „civilizată”, numai după o deprindere, se va învăța să-l prețuiască. Noțiunea de frumos e la cei mai mulți exterioară, acel exterior care-i mai mult decât exteriorul, pentru că adaogă la el. (...) Este o frumusețe deasupra acesteia; este cam ceea ce ce-i știința, ocolită în frumusețile de găteală ale naturii, frumoasă mai

ales pentru faptul că în toate nervurile unui vegetal, în toate moleculele de aer, de fier sau de argilă sau de lumină, circulă, mută, taina pe care o descoperă învățatul și o presimte artistul.

Brâncuș e un începător, dacă nu chiar cu desăvârșire un prim începător. E în orice caz un om nou, care a cugetat și a căutat multă vreme, pe când alții se mulțumeau să trăiască minunat de dulce, locul unde trebuie să se încrucișeze dreptatea artei cu noul intuitiv. Și este nou de tot pentru că, trezindu-se într-însul toată tăcerea misterioasă cu care o vietate vine pe lume, fără conștiința că ar fi aflat ceva din trecut, un trecut care-i al lui, și-i oricum al universului de unde scoboară, oricare i-ar fi calea, pântecul femeii, sămânța vântului și a moșiei; pentru că agitându-se cinstitor al elenilor și franțuzilor, unda uriașă a lumii a găsit o expresie nouă, o expresie Brâncuș.”

Proclamarea lui Brâncuși ca „prim începător”, recunoscându-i calitatea de deschizător de drum este o intuiție argheziană fericită pentru data la care a fost făcută. Dacă avem în vedere că poetul vorbește în cazul său de „o expresie Brâncuși” ne dăm seama că preferința sa pentru tânărul sculptor are în vedere semnalarea originalității acestuia, prin reducerea liniilor la esențial, la simbol. Sunt caracterizări inspirate, care atrag atenția asupra unui talent care merită să fie tratat cu toată seriozitatea. Faptul că acest tânăr sculptor a adus „în unda uriașă a lumii noua expresie Brâncuș”, constituie o recunoaștere valorică care merită a fi salutăată, căci poetul nostru a întrezărit, iată, încă din 1914, elementul de noutate pe care acest sculptor român a adus-o în arta secolului XX, iar, prin aceasta Arghezi a produs dintr-odată o nouă ierarhie în lumea artei. Forța inovatoare a lui Brâncuș a fost fixată în reperele ei fundamentale și peste aceasta apreciere puțini vor încerca a trece. Totuși, ca să dea alură de concluzivitate acestor impresii artistice și pentru a le introduce într-un tabel definitiv de valori, el revine asupra chestiunii în articolul *Artă și artă* din 1914. Pentru importanța celor spuse de Arghezi acolo, vom reproduce câteva din concluziile lui, întrucât, cum se poate citi printre rânduri, gazetarul l-a cunoscut personal pe Brâncuși în scurtul său popas prin București din acel an, jucând, probabil rolul de Cicerone, pentru a-l conduce la „Terasele” literare și cafenelele artistice bucureștene, a căror atmosferă n-a plăcut deloc oaspetelui, obișnuit mai degrabă cu singurătatea atelierului său, decât cu locvacitatea și cancanurile bucureștene. De aceea, o spune textual, că orașul nu i-a plăcut, că Bucureștiul „nu-l poate suferi”, din care cauză „a fugit înapoi, la Paris”, întrucât orașul i s-a părut dominat de spiritul obtuz al acelor „proprietari” din Cameră și Senat, care îl cred latifundiar pe undeva, ridicând indiferentismul nostru și politica de ignorare a valorilor la rangul de atitudine publică: „În loc să primească o catedră de maestru de calligrafie și dictando, la liceul din Mizil, într-o bună zi, acest țăran autentic și care n-aduce nici pe departe cu cioclovina națională, a ieșit din patrie sărac, printre munți, și, dacă nu ne înșelăm, pe jos. La Paris, el a găsit Sena curgând noroioasă și moale pe sub poduri. Astăzi, el poartă o barbă de sălbatec, și, dintr-un atelier multă vreme sărac, aruncă din când în când pe fereastră câte un bolovan scobit, care, ciudat, începe îndată să umble și să impresioneze ca o ființă vie. Brâncuș a

cunoscut succesul și numele lui, schimonosit azi în Luteția, mâine la Londra sau în orașele mari ale Americii de Nord, este reținut pretutindeni. În România...în România, numele lui figurează la catalogul expozițiilor „Tinerimii”. În fiecare an vine, din mâinile lui încoace, câte un personaj de marmură sau bronz, ca să enerveze pe mai toți sculptorii obișnuiți cu platitudinea tradițională și vrăjmași ai puterii în artă. Brâncuș a expus și anul acesta lucruri cu totul admirabile, prin care transpare geniul vârstelor omenești, când pe un urcior de pământ, când pe un os de vită, când pe o statuie sau pe un sul de papirus. Și Statul și particularii s-au arătat însă nepăsători, n-au înțeles *câtă subtilitate frumoasă au strecurat destinele artei în plămădeala de pământ și gândire a mâinilor lui Brâncuș /n.n./*. La închiderea expoziției „Tinerimii Artistice”, atunci când toți expozanții vânduseră cel puțin câte un tablou, Brâncuș trebui să-și ia pietrele și să plece. Ceea ce n-a putut fi apreciat în România, va găsi loc într-o colecție străină, pe lângă clasici. În definitiv este în firea lumii ca să-și disprețuiască valorile adevărate și să le alunge. Dar dacă Brâncuș nu găsește loc pentru statuile sale pe pământ românesc, *cum n-a găsit nici pentru odihna mulțumită a ostentării lui de aprig și cinstit muncitor*, o imensă ospitalitate este acordată sculptorilor lipsiți nu numai de talent, dar cu desăvârșire goi, de o cât de slabă preocupare superioară / dar roboți/ interesului imediat și brutal bănesc. Acestor flașnetari și zarzavagii ai artei, li se ușurează greutățile pe care talentele nu le pot învinge fără jertfă și sleire. Ei sunt primiți ca niște prieteni, ospătați ca niște profeți și, sculându-se din scaunul ocupat prin grația ignoranței de sus, mulți dintr-înșii strâng la piept punga cu aur căpătată cu prețul șalelor încovoiate și a unei metodice lingușiri”.

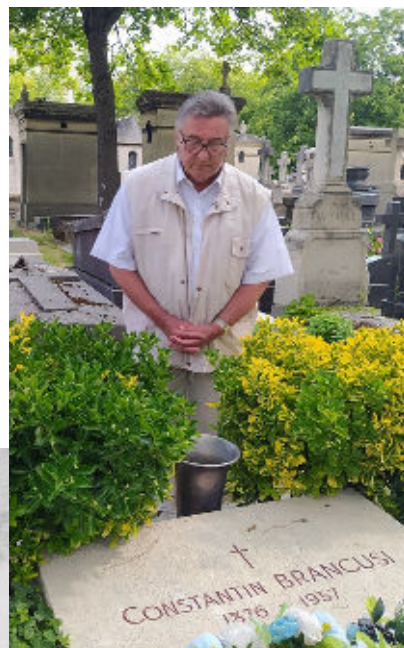
Cuvintele grele aruncate de Arghezi la adresa falșilor oameni de artă răzbună, în fond, prin ostentație neechivocă munca de „cinstit muncitor” a sculptorului exilat, care se reîntoarce periodic în patrie cu produsele muncii sale geniale dar nebăgate în seamă de stăpânire. Geniul pamfletar al lui Arghezi se împletește aici cu elogiul sincer și devotat pentru arta brâncușiană pe care o consideră purtătoare de nou, zbatându-se să deschidă ochii oficialităților pentru prizarea ei și pentru cinstirea ei la justa valoare. Aceste pledoarii sincere și pline de revoltă mărturisită vor fi fost, probabil, o sinceră consolare pentru sculptorul nostru aflat în acele momente în pragul afirmării. Arghezi a făcut pentru recunoașterea lui pe plan național cât o sută de critici cu patalamale artistice, dar lipsiți de harul și verva lui iscusită. Cei doi olteni se întâlnesc astfel în nemurire, stând unul lângă altul într-o scară de valori care e tot atât de înaltă cât Coloana Infinitului.

◆ CONSTANTIN ZĂRNESCU

Când va fi canonizat sculptorul Constantin Brâncuși?

Moto: „Notre Seigneur Brancusi – Le Crist de Roumanie”

[Credincios bătrân, 7 oct. 1986; Paris]



De-a lungul investigațiilor noastre, de peste patru decenii, în jurul operei și gândirii lui Constantin Brâncuși – volumul „AFORISMELE ȘI TEXTELE LUI BRÂNCUȘI”, afirmându-se, azi, în fața ediției a IX-a, am constatat, permanent, o dragoste, o fascinație și o devoțiune, greu de cuprins în cuvinte, fața de sacrificiul și truda „celui ce a creat ca un demiurg și a muncit ca un rob”, într-o singurătate aproape monastică și mona(r)hică, acolo, în inima Parisului. Fie că erau filosofi și critici, poeți, scriitori, diplomați sau artiști plastici, reprezentanți ai avangardei artelor, ei se întreceau în „exerciții de admirație” față de sculptorul român, în expresiile cele mai înalte de entuziasm și venerație. „Iată-l pe Sfântul nostru Nicolae! Cel mai mare dintre noi toți!...”, a exclamat pictorul avangardist, originar din Strassburg, Jean Arp, în anul 1928, după ce i-a vizitat *Atelierul*, *Păsările măiestre* și *Coloanele infinite*, pe care, într-un poem, antologic, le-a numit „portretul său” artistic. „Îl iubeam mai mult decât orice pe lume”, ne-a amintit, într-un interviu, dat la București, în 1967, la zece ani de la moartea sculptorului, compozitorul româno-francez Marcel Mihalovici.

Sintagma „Sfântul din Montparnasse”, preluată de scriitorul Peter Neagoe, ca titlu al romanului său – „THE SAINT OF MONTPARNASSE” (Ed. „Chilton Books”, Philadelphia and

New-York, 1965), circula între artiștii *Școlii din Paris*, încă din 1938. Expresiile despre sfințenia și sacrificiul vieții sale sunt, încă, mult mai numeroase. „Lângă Shakespeare și Beethoven se mai află un Dumnezeu: acesta este românul Constantin Brâncuși”, a afirmat în 1966, scriitorul american, supranumit „un Balzac al Americii”, James T. Farrel (afirmația aceasta fiind tradusă în „TRIBUNA” din Cluj): „Brâncuși mi s-a părut un sfânt; el este cel dintâi, pe lista mea a valorilor”, a adăugat, în același an, poetul american Ezra Pound. „Trei pietre de hotar măsoară, în Europa, istoria sculpturii: Phidias, Michelangelo, Brâncuși”, a susținut, la Londra, în sfârșitul cărții sale *Concisă Istorie a Sculpturii Moderne* (1963) Sir Herbert Read.



Foto Bernhard Moosbrugger (1956)

Mai mult decât „*rafinatul țăran de la Dunăre*” (expresie a scriitorilor francezi Henry de Varoquier și Marcel Raynal), Brâncuși s-a dovedit un eclatant reprezentant (și continuator) al *civilizației imemoriale și anonime, a lemnului*, în Carpații României, al simbolurilor nesfârșite, proteice, legate de aceste fascinante spații, zalmoxiene, pe care sculptorul le-a purtat, în memoria sa afectivă, toată viața. Astfel, cei ce-i vizitau *Atelierul*, conservat, astăzi, în capitala Franței: scriitoarele Jeanne Robert Forster și Mina Loy, criticul Jean Cassou, au numit *Atelierul „o peșteră olimpică”, în care*

zeul-sculptor se află în centrul ei...”; „o albă atmosferă a Eternității” (artiștii englezi Barbara Hepworth și Ben Nikolson); iar pictorul avangardist Man Ray l-a numit „*o Catedrală*”. În pofida relației mitice, profunde, obsedant și îndelung subliniate, între Carpații Traciei și Olimpul helenic, între Bizanț și fondul nostru *pre-românesc*, ceva rămâne *nenumit*; iar un istoric de artă, din generațiile mai tinere, precum Doina Lemny, continuă să afirme, după 50 de ani, de la dispariția artistului: „Rămas în memoria Parisului drept «*Sfântul din Montparnasse*» și în pofida variatelor și diverselor analize, sculptorul Constantin Brâncuși și opera sa viețuiesc, încă și astăzi, sub o *pecete a tainei*” (din „*Brâncuși, au-dela de toutes les frontieres*”, Lyon-Paris, 2012).

Dincolo de fondul antic-creștin (în opera *Rugăciunea*; în ochii madonelor creștine, esențializate în *Ochii Pogany*; Isus – „*Rege al Regilor*”, expresie din Creștinismul primar); *Coloana*

infinită, monument religios, comemorând eroii, care și-au dat viața pentru împlinirea idealului României întregite; *Cocoșul salutând soarele* (al Sfântului Petru, dar și al filosofului Socrate); *Dincolo*, sau *alături* de toate acestea, pulsează ființează, *aura atavică*, *ante-creștină*, nebuloasă, aparținând „*fondului nostrum ne-latin*”, cum straniu și aproape discret s-a exprimat poetul-filozof Lucian Blaga. Elemente „scrise”, fixate prin „cioplire”, cu barda sau dalta, ale *civilizației lemnului carpatic*: stâlpi romboedrici, funii solare, troițe, coloane „ale cerului”, porți sacre, la intrarea în case, în temple ș.a. Iar nu în ultimul rând, ci chiar în primul rând: „*colonițele*” de lemn ale pridvoarelor, balcoanelor sau cimitirelor – stâlpi ovali, romboedrici ori în stelă, de pe mormintele celor ne-lumiți, interpretate de un Petru Comarnescu drept „*echivalențe pre-creștine ale crucii lui Isus Christos*”.

Fondurile religioase *stratificate* – aură dublă, „*păgână*”, precreștină și *cristică*, ambivalență genială a gândirii sculptorului, au născut acea fascinație („*cutremurare*” a spiritului) și devoțiune, produsă de operele sale, fiind socotite, la un moment dat, „*obiecte de cult*”. Sunt cunoscute numeroase, teribile cazuri; astfel, în 1939, vizitând monumentele de la Tg. Jiu, după ce Brâncuși plecase, arhitectul bucureștean G.M. Cantacuzino a îngenunchat în fața *Coloanei* recunoștinței *fără de sfârșit*; la fel ca Milița Petrașcu, cea care l-a propus pe Brâncuși familiei Regale a României și Primului-ministru Gh. Tătărescu, să creeze acest *Ansamblu sculptural-arhitectonic*. În 1926, la New-York, spre a relata chiar primul caz, soția patronului cotidianului „Washington Post”, Eugene Meyer, o persoană religioasă, a îngenunchat în fața *Păsării măiestre*, din bronz aurit (aceea incriminată la *Procesul Brâncuși vs. USA*); tot ea fiind cea care l-a filmat pe Brâncuși, pentru prima dată în America, în timp ce fixa sculptura sa pe un soclu columnar și în cruce greacă – film conservat, azi, de Biblioteca Pentagonului. Un sculptor mai tânăr, japonez, sosit în 2001, la Tabăra Internațională „*Brâncușiana*”, de la Tg. Jiu, a îngenunchat, și el, de față cu o numeroasă asistență, în fața *Coloanei nesfârșite*, sărutând „*pământul – cel care ne-a dat totul*”.

„Toate lucrurile pornesc dinspre pământ! Orice înțelepciune ne vine din ORIENT!...”, a aforizat Brâncuși, cu puțin timp înaintea morții sale (Af. 170).

Fondul *creștin*, îmbinat, prin veacuri și ere cu cel *nelatin*, *zalmoxian*, *carpatic*, au format *aura*, metafizică, fascinantă și memorabilă, a titanicele sale idei și opere, revoluționare, deschizând o nouă Civilizație – alături de aceea a *Cuvântului* – „*Civilizația Ochiului – Civilizația imaginii*” – la începutul secolului tocmai scurs, XX. Acest fond și temei s-au impus cu atât mai pregnant și înalt, ca izvor uriaș al unei mărețe *Opere a Modernității*, cu cât sculptorul român, încurajat și de civilizația populară, omonimă în lemn – a Africii, Americilor și Oceaniei, s-a întors la „*scriiturile*”, „*semnele*” și „*simbolurile*”, uimitoare, fixate de generații întregi de cioplitori anonimi – printre ultimii fiind (și) bunicul, și apoi tatăl său, Nicolae Brâncuși, constructor de case și Biserici în lemn.



Demiurgul Brâncuși de Herman Maxy (colaj de Dinu Virgil Ureche)

Am structurat aceste idei (și) într-un lung eseu, al nostru, intitulat „Românitatea și creștinătatea lui Constantin Brâncuși”. Influența, asupra sa, în cea dintâi copilărie, a *aurei sacre* a *Mănăstirii Tismana*, unde era dus, cu căruța, în noaptea de Paști, cu ouă roșii, l-a înrâurit pe artist, făcându-l să declare, în 1937, că „*Atelierul*” său „*este o biată filială a Mănăstirii Tismana*”. (Expresie reținută de scriitorul român Petre Pandrea).

Am insistat și asupra trăirilor sale, tainice, interioare, unele exprimate ritualic: posturi și rugăciuni, asupra abstenenței – meditații, tăceri, muzică sacră, înainte de a se „înrobi trudei cioplirii”, în fața blocului de piatră, a lemnului și bronzului. Mi-am exprimat, în recenzii, cronici, eseuri, „exerciții de admirație”, uimirea față de „înțeleptele considerații filosofice” ori teologice ale unor prelați-părinți români, contemporani, precum *Prea Fericitul Daniel* (în fața ciclului *Păsărilor Măiestre* și a gândirii aforistice și poetice a artistului); Valeriu Bartolomeu Anania (față de opera sculpturală, brâncușiană, conservată în America); Calinic al Argeșului și Muscelului, custodele mormintelor Familiilor Regale ale României („*Pacea și bucuria, la Brâncuși*”); Părintele Galeriu (cronică referitoare la edițiile noastre, cuprinzând teoriile, textele și filosofia brâncușiană despre artă și viață etc.). Am reușit, repetat și convins un public mai tânăr și poate mai larg, pe



urmele lui V.G. Paleologu, că: „Brâncuși sculptează (cu) lumina” și „Pentru întâia oară, Europa îi este datoare, prin Brâncuși, scumpei noastre Patrii” (în 1938, într-o carte, publicată în franceză, la București); că „sfântul din Montparnasse” este un „martir al formelor” (Henry Moore) și un „patriarh al marii sculpturi moderne” și, în loc de final: „cu greu vom întâlni o altă țară, care, ca România, să se recunoască, într-atât de complet, în opera unui artist” (Istoricul italian Giulio Carlo Argan, 1966).



Preafericitul Daniel, slujind la Catedrala Ortodoxă Română din Cartierul latin
și binecuvântând tabula de bronz „Brâncuși” de pe murii edificiului

*

În anii 2011-2013, poetul și publicistul Laurean Stănescu, oltean-mehedințean, poet-stegar, împreună cu actorul-ministru Mircea Diaconu, au mediatizat opera „legendarului” sculptor Constantin Brâncuși, fără să-și fi ascuțit vreodată pana, de-a lungul vieții, în proba de foc a ideilor *brâncușiologiei*; (în paranteză fie adăugat: știință aspră, românească și universală, născută în jurul *Universului Brâncuși*). Astfel, dumnealor au propus aducerea sepulcrelor (*osemintelor*) românului și creștinului C. Brâncuși de la Paris, la Hobița. Unii s-au entuziasmat, zgomotos, alții, însă, au devenit sceptici!... Deși există documentație, privind iubirea și recunoștința lui Brâncuși față de mama sa, căreia îi trimitea scrisori și vești, până în 1919, când ea s-a stins, se cunosc, pe de altă parte, *opiniile, scrise*, ale sculptorului, referitoare la înhumarea pictorului francez Rousseau-Vameșul, susținând ca el să fie înmormântat la Paris, unde a trăit și a avut întreaga recunoaștere publică, și nu în satul în care el s-a născut și a copilărit puțin etc.

Trubadurii, toboșarii noștri români ai mediatizării pe sticlă a vieții și operei sculptorului nu au știut sau au ignorat, încă de la începuturile misiei lor, unele elemente și detalii cu totul esențiale!...

După ce a devenit *cetățean francez*, în aprilie 1956, văzând că relația sa cu Țara a fost întreruptă politic, prin declararea *Republicii populare* și prin amenințări la adresa românilor din străinătate care, neîntorcându-se în 48 de ore, își pierdeau *cetățenia*), Brâncuși i-a însărcinat pe viitorii lui *legatari* (*moștenitori*) testamentari să achiziționeze un loc de veci în cimitirul Montparnasse („*Division 18, numeros des sceputures 4*”)!... Însă, după ce au plătit, tinerii și promițătorii, pe atunci, pictori ai emigrației noastre, Al. Istrati și Natalia Dumitrescu, *au trecut pe numele lor actele* (ceea ce unor memorialiști li s-a părut *firesc!*), întrucât și Brâncuși presupunea că vor fi înhumați, cândva, tot *acolo!*... Și, când artistul a văzut chitanțele și contractul, *pe numele lor*, ar fi afirmat, după spusele lor: „Să nu puneți, *acolo*, întreaga colonie românească!...”

A fost ca o premoniție! Alexandru Istrati a fost înmormântat, alături de Brâncuși, după aproape 35 de ani, în 1991; iar soția sa, Natalia Dumitrescu, în 1997. Peste superba piatră tombală de marmură, expresivă *massă* monumentală, prin blocul ei alb și scriitura esență, simplificată: „CONSTANTIN BRANCUSI (1876-1957)”, s-au aglomerat și înnegurat alte rânduri de litere, cifre: AL. ISTRATI (1915-1991); NATALIA DUMITRESCU (1915-1997); ba chiar au mai fost aduse, de la Iași, și adăugate aici, rămășițele osemintelor mamei pictorului DEMETRA ISTRATI (1888-1975). Apoi, observându-se acea aglomerare și înnegurare, a masei, cu semne, rânduri, litere, noul moștenitor – „moștenitor al moștenitorilor”, a fixat numele mamei lui Al. Istrati, pe marginea pietrei tombale, jos mărunț, greu lizibil, alături de numele firmei de antreprenori-constructori de morminte: „SCHMITZ”.

La monumentul funerar al pictoriței Natalia Dumitrescu și alături de un săculeț cu sepulcre al Demetrei Istrati, în 1997, s-a petrecut (și) un alt eveniment, în același timp *simbolic* și *mistic*: sculptorul român, născut printre moșii Apusenilor, trăitor în emigrația română de dinainte de 1989, REMUS BOTA, nume cunoscut pe plan internațional, sub semnătura, în piatră: BOTARO, a luat, sub privirile preoților, în frunte cu un bătrân teolog și confesor al literaților și artiștilor plastici, Constantin Târziu – o bocceluță cu pământ, *pulbere sacră*, din osemintele lui C. Brâncuși, cu gândul să le aducă în Țară, într-un anume *Panteon!*...

Imediat, însă, după moartea Nataliei Dumitrescu-Istrati și a soțului ei, neavând copii, *moștenirea brâncușiană* a trecut la nepotul dispărutei, cetățean canadian, care nu l-a cunoscut, niciodată, pe Brâncuși, Theodore Nicol. Acesta a oferit, sub forma unui act, numit „Dațiune”, care-l scădea de impozite, statului francez (după ce Constantin Brâncuși le mai donase, odată, în Testamentul său – *Arhivele* (*Legs-Fonds Brancusi* – Biblioteca, gramofonul și patefonul, aparatele de fotografiat, discoteca, alte obiecte: fotografii, manuscrise, clișee, guașe, eboșe etc., Muzeului Național de Artă Modernă (Centre „Georges Pompidou”).

Patrioții noștri români, de la București, mediatizând avatarurile destinului postum al lui Brâncuși, nu au știut sau au ignorat, că „*locul de veci*” al sculptorului este „*o proprietate privată*”. Însă, au văzut, odată cu mediatizarea lor, o altă idee: BRÂNCUȘI – campion al celor mai vândute sculpturi, în casele de licitații, de pe Mapamond!... Chiar atunci, un cetățean israelian, care și-a păstrat anonimatul, cumpărase la o licitație, în Londra, o *Pasăre de aur* cu 27 milioane de dolari, pentru Fundația „*Rockefeller*” din Ierusalim. Observăm și aici: opera – *ca obiect de cult*; obiect de *tezaurizare*.

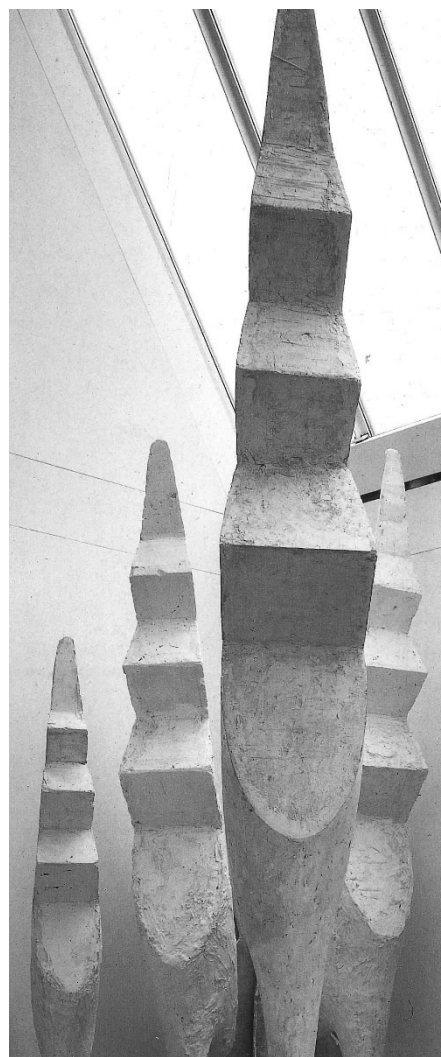
Patrioții, de altfel bine intenționați, poetul și actorul Stănescu și Diaconu, nu au știut, ori au ignorat, că dl. Teodor Nicol, cetățean canadian, poate să nu se supună jurisdicției Franței, în cazul în care vor exista presiuni; și nu au bănuț ce „*fragmente*” ale negocierilor vor trebui să fie susținute și atinse. Ecuația posterității sculptorului nostru e următoarea: după ce Brâncuși a oferit bani familiei Istrati-Dumitrescu să cumpere mormântul din Montparnasse și după decesul lor, a venit moștenitorul Teodor Nicol. Astfel, vor putea intra acolo și moștenitorii moștenitorilor moștenitorului! Dar sepulcrele lui Constantin Brâncuși aparțin *Patriei sale* și lui *Dumnezeu*. Nu poți amesteca gloria și noblețea cu lucrurile mărunte. „Din cauza lucrurilor mărunte și meschine se năruie întotdeauna lucrurile mărețe”, a afirmat unul dintre voievozii noștri legendari-justițieri, Vlad Dracula Țepeș.

*

**

Urmărind pe postul TV „Trinitas” conferința Prea Fericitului DANIEL, Patriarhul României, la Centenarul „Păsărilor Măiestre”, din 1910, având ca sursă gândirea artistului român: *Aforismele, teoriile, mărturisirile, textele sale*, am pledat și susținut, măcar în fața specialiștilor *Brâncușiologiei*, că putem spera și întrevedea o salvare – înaintea Bisericii Ortodoxe Române, al cărui student, bursier, cântăreț și diacon, cu salariu, a fost sculptorul Constantin Brâncuși, socotit astăzi, prin elevația și valoarea apoteotică a creației sale demiurgice: cel mai de seamă reprezentant al Ortodoxiei Universale, alături de F.M. Dostoievski!...

Sculptorul Constantin Brâncuși, viața și opera sa ascetică, martirică, întru măreția divină și tainică a Artei – pot fi *canonizate*. Există, de curând, un precedent ilustru, propus de Biserica catolică a Spaniei: *sanctificarea (beatificarea)* arhitectului ANTONIO GAUDI, ca „*sfânt ocrotitor al constructorilor*” (și arhitecților). Propunerea a fost făcută, înaintată, mai întâi, prin viu



grai, apoi prin memorii, din partea unor bresle, societăți, cinuri, în 2002, la aniversarea a 150 de ani de la nașterea lui Antonio Gaudi. Înaintată Vaticanului, *propunerea* (și *memoriile*) s-au păstrat într-o tainică mediație și discuții (pro și contra): „nu e, oare, mai firesc, atunci când se va fini «Sagrada familia»?” (socotită, până în ziua de azi, *ne-terminată*)... Biserica, precum instituție milenară, nu lucrează cu vremurile și „timpii” sociali – ci cu *Eternitatea!*...

Taina s-a păstrat, dogmatic și diplomatic, până la „*annunciamento*”-ul final, oficial.

Sculptorul Constantin Brâncuși, realizându-și *viziunile*, pe plan universal, în emigrația din *Sora Franță*, a devenit (și) cea mai înaltă împlinire a Civilizației creștine a Poporului Românesc, într-o fastă și fericită epocă, aceea a *României întregite*. Pentru noi, românii care trăim în Transilvania, simbolurile artistico-religioase, legate de *Opera sa titanescă* au prins cote cu mult mai înalte. În toate călătoriile sale, în Patrie, sculptorul a vizitat, cu venerație și pioșenie, Transilvania: Sibiul, Clujul, carierele de piatră de la Baciul-Cluj; reședința primului-ministru – văduva poetului Octavian Goga, de la Ciucea; carierele de la Simeria-Bămpotoc și Deva; atelierele de turnătorie în fontă și bronz, de la Petroșani; pasul Vulcan și plaiurile Parâng-Retezat etc.

*

În anul 2018 s-a aniversat *Centenarul Unității Românilor* și a sacrei *României Mame întregite*. Cum vom întâmpina, prin împliniri de marcă, această nouă ERĂ –, de altfel plină de încercări, războaie, tulburări politice și dictaturi?... Mai ales că Unitatea noastră se reconstituie și reconfinează, în UE! Una din construcțiile monumentale, adânc grăitoare va fi, observăm deja, *Catedrala Mântuirii Neamului*, din București și ansamblul sculptural al artistului plastic moldovean Ion Bolborea. Va fi, alături de grădinile Ei – și ale Maicii Noastre, și un *Panteon* al oamenilor de seamă?... Există (alte și alte) precedente sortite, în acest sens: *Cantemir*, adus de la Sankt Petersburg, la Iași; Titulescu, la Brașov; Inochentie Micu-Klein, de la Roma; Ion Slavici – în murii catedralei din Timișoara.

Constantin Brâncuși – „păstorul Carpaților”, „Țăranul de la Dunăre” – „*Sfântul din Montparnasse*” – „*Patriarhul Sculpturii moderne*” – *Sfântul românilor*, ocrotitor al sculptorilor, statuarilor și tuturor cioplitorilor, *ce destin* va avea El?... Cum îl vom repatria?... Când va fi ceea ce a fost și este – „*Sculptorul lui Dumnezeu?*”





◆ BARTOLOMEU ANANIA

Bunul Dumnezeu

– Uite-l pe Bunul Dumnezeu! îmi spuse prietenul, deschizând albumul și arătându-mi-l pe Brâncuși. Așa-l porecliseră unii, la Paris.

– Fotografia e magistrală. Bunul Dumnezeu are barbă albă, ține în mâini, odihnită, unealta facerilor și și contemplă, din prag, eternitatea. Dar nu pentru aceasta e Bunul Dumnezeu. Ci pentru că umblă printre noi fără să- l cunoaștem. Silueta lui diafană lunecă prin lume și lumea îi rămâne străină.

Cu mulți ani în urmă, tânăr călugăr la Polovragii Gorjului, aflasem de la unii călători mai pricepuți că prepeleacul acela din marginea Târgu Jiului, împrejmuit de maidane cu bălării, trebuie să fie răsuflătoarea unui depozit de păcură subteran. Ceva mai târziu, dintr-o carte, am știut că e Coloana nesfârșită.

Cam în aceeași vreme, vameșii americani se judecau cu un oarecare Brâncuși pentru o bucată de metal lustruit, produs, desigur, industrial, care trebuia taxat. În justiție s-a dovedit că era vorba de *Pasărea în spațiu*.

Pentru Brâncuși încă n-a sosit, nici acum, o plinire a vremii. Cu atât mai puțin, o Duminică a Rusaliilor. Elita ucenicilor îi taie drum greu prin hățișurile de snobi și fandosii, chiar după ce de la moartea lui au trecut zece ani. Aseară, Universitatea Columbia a găzduit o comemorare a sculptorului român (pe care plăcuța din Muzeul de Artă Modernă îl prezintă drept „francez născut în România”), organizată de câțiva profesori ai Școlii de Arte. Moment festiv emoționant, comunicări academice inedite și dense, lecturi din aforismele brâncușiene, ba chiar și un film documentar românesc. Sală mică, audiență pe măsură: câte cuie, atâtea paltoane. Jumătate, studenți. E o mare mândrie, dar să nu ne amăgim; pentru Bunul Dumnezeu încă nu se trag clopotele de sărbătoare.

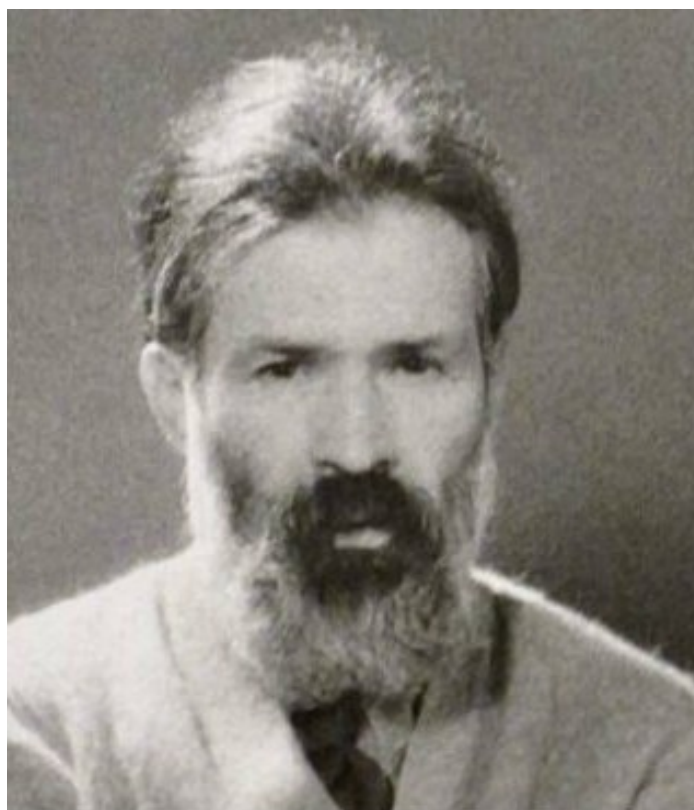
În același timp, New York-ul adăpostește retrospectiva sculpturii lui Picasso. Publicitate, anunțuri și cronici. Senzație: 5786 tone de talent! Pe frontispiciul Muzeului de Artă Modernă, steaguri Picasso. Amatorii se îmbulzesc, plătesc un dolar și jumătate și se amuză trecând în revistă capre borțoase și bețe erectile. Et in Arcadia ego!

Sus, la etajul trei, e liniște. În galeria Brâncuși, străjuită de un paznic somnoros, *Pasărea Măiastră* se roagă-n tăcere. Aici sălășluiește Bunul Dumnezeu. Iată i opera: *Cocoșul*, *Peștele*, *Pasărea în spațiu*, *Domnișoara Pogany* ...

Brâncuși e un metafizician al materiei și, mai mult, un re-creator al ei. Tăgăduind o natură coruptă, degradată și stupidă, cu chelie pe creștet și păr în urechi, Brâncuși o restituie stării de feciorie, de formă pură, de transparență și imponderabilitate, ca în teologumenele lui Grigore de Nisa. Opera lui Brâncuși e restaurarea Genezei. Sculptorul izbăvește creația de penele și solzii evoluției și o readuce în tiparele ei primordiale, la arhetip. E mult prea puțin a crede că inspirația lui Brâncuși purcede din stâlpul pridvorului sau din ciobul neolitic. Ea nu pleacă de oareunde, ci se întoarce întru sinea ei, contemporană cu începutul.

Față-n față cu realitatea imediată, între Apocalipsa lui Picasso și Geneza lui Brâncuși se interpune și o dualitate etică: unul denunță, altul renunță. Firește, denunțarea e mult mai accesibilă spiritului comun. Și de aceea, poate, Bunul Dumnezeu încă nu are ce căuta printre oameni.

New York, 13 Decembrie 1967





PROZĂ

◆ DARIA DALIN (Orăștie)

Bomboane acrișoare

Întoarcerea acasă, am crezut, va fi cea mai firească întâmplare din viața mea. Doar era casa mea, tot ce era acolo îmi purta semnătura, amprenta și chiar o parte a sufletului, pe care, când am plecat în lume, n-am reușit să-l iau cu mine, căci se ținea cu dinții de casă. Speram să mă întâmpine cu ușile larg deschise, să mă primească cu bucurie, ca de fiecare dată, când reveneam pentru scurt timp. Dimpotrivă! Am găsit-o rece, respingătoare, străină.

Până când norocul să mă miluiască cu Haihui, n-a fost zi în care să-mi aflu tihna, nici noapte să mă găsească somnul, deși vorbeam cu Nada de cel puțin două ori zilnic, o dată de bună dimineața și o dată de noapte bună. O vreme, nici Haihui n-a fost mai blând cu mine. Mi-a albit niște nopți și, câteva zile, nu m-a lăsat locului o clipă. Nu-i era bine nicicum. În brațe, numai în brațe, se liniștea. De bună seamă, îi lipsea mama!

*

Am plecat într-o zi după flori de leac, de fapt plecasem fără nicio țintă și, furată de flori de toate felurile, de parfumul și culorile lor, m-am dus și m-am tot dus, de-a lungul râului, până am ajuns la calea ferată. Dacă n-aș fi auzit trenul, de bună seamă n-aș fi știut unde mă aflam și nici cât de departe de casă mersesem. Trenul se auzea în depărtare, aproape însă, se auzea un scâncet. Cu inima în dinți, că peste cine știe ce-aș fi putut da, m-am apucat să caut printre bălării. Când s-a lăsat liniștea, crezând că m-am înșelat, că scâncetul și trenul au fost doar în imaginația mea, am abandonat căutarea. Apoi, dintr-odată, aproape, din ce în ce mai aproape, am auzit iarăși și scâncetul și trenul. Cu repeziciune, am dat la o parte vegetația înaltă și înfricoșător de deasă, ce-mi tăia calea, reușind, în ultima clipă, să ridic de pe șină, pe care încerca, din răspuțeri, să o treacă un pufete alb-negru, cu ochii încă nedeschiși. Pufete, am vrut să-i și spun. Numele i s-ar fi potrivit atunci, însă acum, după cum arată, dar mai ales după cum se poartă, Haihui este singurul care i se potrivește.

Fiind un câine păstoresc, pe-acolo, îmi închipui, nu cu mult înaintea mea, a trecut o turmă de mioare și s-a pierdut, altminteri cine și de ce ar lăsa între șinele de cale ferată un câine de lapte și încă nevăzător. O fi căzut dintr-o desagă și norocul mi l-a aruncat în brațe. Dar n-a fost numai ziua lui norocoasă, ci și mea, căci ori de câte ori, trecându-mi pe dinainte, amintirile mă răscolesc, el este bucuria ce oprește sângerarea rănilor, care oricum nu se vor vindeca vreodată.

După câteva luni, intrase în rolul de stăpân al proprietății, și nu se mulțumea să o păzească doar de dincoace de poartă, conducea, lătrând până departe, tot ce-i părea a se apropia

prea mult de casă: om, pasăre, fluture, frunză chiar. Îmi umplea zilele, ba uneori îmi făcea și programul. Nu-i ajungea curtea. Îi plăcea să se plimbe, și cât mai departe de casă. La întoarcere, o parte din drum, mergea la pas alături mine, apoi oprindu-se brusc, mă privea și, ca și cum ar fi uitat ceva sau ar fi auzit ceva, o lua înapoi cu pași din ce în ce mai repezi, până când dispărea din ochii mei. Era mare explorator. Mare și neobosit! O bucurie!

*

Cu Nani însă, a fost un calvar! Mică, slăbănoagă, vai ș-amar de capul ei, miorlăia fără încetare, zi și noapte, atât de ascuțit de-mi zgâria timpanele. Nu era chip s-o ignor, că Haihui o lua de după gât și, cu ea în dinți, mă căuta până mă găsea și mi-o pune la picioare. Cât timp a fost neajutorată, aproape că nu s-a dezlipit de lângă ea și, grijuliu, o ducea la locul ei, ori de câte ori o vedea îndepărtându-se, orbecăind. Într-o noapte, a adus-o în dormitor. M-am prefăcut că dorm, privind pe sub gene cazna lui de-a o urca în pat. S-o împingă cu capul de jos, n-a reușit, căci Nani se agăța de cearșaf cu unghiile, opunând rezistență; s-o urce în dinți, nu era chip; a urcat el, s-a dus cât mai aproape de marginea patului apoi, lăsându-se să alunece peste, a prins-o de cap și, trăgându-se pe fund înapoi, a ridicat-o și a pus-o lângă mine.

Nici Noel, nu a plăcut-o. Când i-am arătat-o, s-a încruntat atât de tare, încât angelicul ei chip devenise de-a dreptul hidos. După, m-a întrebat în șoaptă dacă ceea ce vede e Bau.

– Nu-i Bau Bau, am încercat s-o liniștesc.

– Bau Bau! Bau Bau! m-a contrazis, mimând frica.

– E o jucărie. Mică, mică, mică.

– Nu! Bau Bau! și din nou mimând frica, și-a vârât nasul sub bărbia Nadei, agățându-se de ea de parcă ar fi fost Nani.

Povestea ei ar putea începe cu a fost odată ca niciodată, că de n-ar fi fost Haihui, n-ar fi fost nici Nani.

Trecuse prin apropiere o turmă de oi, Haihui, întrecându-se la adunatul lor cu câinii care o păzeau, a uitat de el și s-a dus cu turma. Când, întors la mine, m-a privit în ochi fără a clipi apoi, sărindu-mi în brațe, mi-a sărutat în felul lui toată fața, i-am simțit dorința de a se alătura turmei și l-am lăsat să plece. Era poate chiar familia lui, frații lui. Cine știe? S-a întors iar, și iar ne-am luat adio, și iar a plecat. Am crezut atunci că îl vedeam pentru ultima oară, însă după ce o bună bucată de drum a mers printre mioare, într-un târziu a venit acasă, punându-mi la picioare un sac negru, legat la gură, pe care, după cât era de ud Haihui, îl scosese din râu. Nu era prima oară când aducea câte nimica toată și nu am înțeles niciodată de ce făcea asta. Dacă voia să-mi arate că este curajos, știam; știam și că-mi este loial; știam și că-i foc de deștept, iar dacă toate astea erau un fel de daruri, ca să se facă iubit, îl iubeam deja. Văzând că ezit în fața sacului, a început să muște din el, până când a scos la iveală o vietate, nu doar udă, ci atât de mică și slăbănoagă că i se vedeau oasele prin pielea aproape goală. Dacă n-ar fi tremurat de frig, aș fi băgat mâna-n foc că-i un leș. Era Nani. Nani a noastră, pe care Haihui a adopta-o imediat și de

atunci, sunt de nedespărțit. Mănâncă, dorm, se joacă împreună. Însă cel mai hazos este să-i vezi cum se apără unul pe celălalt. Când face Nani câte o pozna, nici nu apuc să o cert că fuge lângă Haihui, care instant începe să mârâie, uitându-se în ochii mei, iar dacă se întâmplă să facă și Haihui una, Nani, să mă împiedice să iau vreo măsură împotriva lui, se aruncă la picioarele mele, miorlăind ca o disperată.

*

Uneori se întâmplă ca trecutul să revină și să se întindă ca o umbră peste prezent, alteori, umbrele, însuflețite parcă, ți se plimbă pe dinainte, răvășindu-ți și zilele, și nopțile.

Era una din acele zile de vară, când nu doar soarele nu se lasă privit, ci și cerul, de o strălucire nefirească, decât pe sub gene și doar în depărtare. De unde, de neunde, se stârni o adiere. Haihui, ciulind-și urechile, amușină direcția vântului, și dibuit-o, a luat-o într-acolo cu o viteză pe care până atunci nu o mai prinsese niciodată. Nani, simțind și ea adierea, s-a oprit din tors, a deschis un ochi mai întâi, iar când l-a deschis și pe celălalt a și țâșnit ca o săgeată pe urmele lui. Degeaba i-am strigat, degeaba aș fi alergat după ei. Vântul, înțetit de-a binelea, mi-a găuit vocea și le-a șters urmele. Cu toată îngrijorarea, n-aveam decât să-i aștept. Se întorceau ei, și, ca de obicei, împreună. Erau nedespărțiți. Când pleca Haihui, Nani îl urma. Când dispărea Nani, Haihui se ducea pe urmele ei și nu revenea acasă niciodată fără ea.

Vântul bătea cu furie. Răsturna, rupea, spărgea. Tot împrejurul trosnea, de parcă se dezghioca pământul. Vuind amenințător, vârtejul ridicat în văzduh ducea în devălmășie tot ce-i stătuse în cale, apoi cu o ultimă sfortare, ca un răget parcă din rărunchiul lumii pornit, a căzut la pământ și s-a stins ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

Ploaia care a urmat a împărțit lumea în două: dedesubt, oamenii, visându-se zburând; deasupra curcubeului, păsările zburând ca-n visele lor. După o vreme, ploaia s-a adunat, și dusă a fost. Soare, soare, soare! Dacă arar câte o ramură n-ar mai fi dat de-a azvârlita cu câte un strop, doar așa, ca să glumească pe seama noastră, nici n-ai fi zis că abia trecuse urgia ce ne băgase pe toți în sperieți.

La scurt timp, l-am auzit pe Haihui. I-am recunoscut lătratul. Venea către casă și era peste măsură de agitat. Sigur, cauza agitației nu era Nani cu mersul ei de toată ziua, cu nasul pe sus și coada ridicată, și care să nu-și ude cumva prețioasa-i blană, călca în urma lui abia atingând pământul, oprindu-se la fiecare pas să-și scuture lăbuțele. Le-am ieșit înainte și, până ce ne-am adunat, Haihui alerga, lătrând ba înspre mine, parcă să-mi spună ceva, ba înspre Nani, să n-o piardă din ochi, iar când ne-am întâlnit, au făcut cale întoarsă, conducându-mă la nucul sub care se adăpostiseră de furtună și de care vârtejul părea că nu reușise să treacă cu tot ce luase în calea lui.

Cu inima să-mi sară din piept, am deschis cutia ce părea mai curând de mână de om decât de vânt vârată în scorbura dintre rădăcinile bătrânului nuc și nu pot spune cât am rămas în

genunchi, și cât am plâns la adăpostul crengilor până-n pământ, îngânându-i, ca pe un psalm, numele.

Aveam senzația că Naia mă vede. Nu puteam identifica de unde, de după care copac sau tufiș, dar așa credeam, că îmi urmărește fiecare mișcare, și până să mă dumiresc, imaginația, ce luase locul rațiunii, scria deja scenariu: îmi închipuiam că în joc era nu doar viața Naiei; trebuia, deci, să mă duc spre casă ca și cum aș fi recuperat o cutie luată de vânt și nu era ușor deloc, căci mai aveam și păturica animalelor, care, de câtă apă strânsese, atârna greu, iar puterile mă lăsaseră. Însoțită de Nani și Haihui, hârjonindu-se când înaintea, când înapoia mea, am pornit către casă.

Ajungând, abia mai putând respira, am lăsat cutia unde s-a nimerit și, îmbrățișând cu toată puterea o pernă, de parcă ar fi fost Naia, m-am întors în timp, la ziua când îmi dăruise două figurine pe care le meșterise din nuci, la rădăcina bătrânului nuc, unde se adăpostise de furtuna ce-o prinsese în afara casei.

– Am fost îngrijorată, Naia.

– N-aveai de ce! Eram aici, sub nuc.

– Tocmai de aceea. Ți-am spus, și nu o dată, când plouă, să nu stai sub copaci. Ți-am explicat și de ce.

– Stânga sau dreapta? mi-a cerut să aleg, deși nu știam despre ce vorbea și ce anume ascundea în mâinile duse la spate.

Ca și cum n-ar fi fost destul, cât am fost dusă cu gândul, Nani și Haihui au răvășit un dulap rămas întredeschis și au scos un papuc roșu cu pompon mare din pene de struț, al Naiei, pe care și-l disputau cu ardoare. Încercând să-l recuperez, eu am rămas cu papucul, ei cu pomponul. M-am așezat într-un fotoliu, în brațe cu amintirile, așteptând să se plictisească de jucărie. Nu s-au plictisit. Au scăpat pomponul înspre mine și l-am prins. M-am bucurat că era întreg. Mozolit, dar întreg. Atât de mult m-a răscolit întâmplarea, încât în acea zi n-am mai avut putere nici să-i cert, nici să revin la prezent, din trecutul în care m-au aruncat.

*

Când am adus-o acasă, Naia era aproape adolescentă. Până la liceu mai avea doi ani, și în primele zile n-am făcut nimic altceva decât să-i arăt lumea de dincoace de zidurile după care crescuse și să-i cumpăr tot ce atîngea și credeam că-și dorea, deși nu părea a avea vreo dorință.

Apoi, pentru că până în toamnă, când începea școala, nu era o veșnicie, într-una din zile i-am cumpărat, pe lângă rechizite, și câteva cărți. Când am ajuns acasă, în timp ce pregăteam masa, văzând-o cufundată în lectură, am rugat-o să citească cu voce tare, să aud și eu ce i se părea atât de interesant, de nu-și ridică ochii din carte. N-a zis nimic, și cu cât insistam, se făcea mică, tot mai mică, plecându-și capu-n pământ a rușine. Nu știa să citească. Încheiase șase ani de școală fără să știe nimic. Am amețit. A fost un șoc. Alt șoc. De când am adus-o acasă, trăiam dintr-un șoc în altul.

Mai întâi, m-a năpădit dezamăgirea, apoi neputința, a urmat curiozitatea și-am sfârșit atât de plină de revoltă că mi se zbăteau tâmpile să plesnească. Noaptea a trecut fără să pun geană pe geană. Mi-era rău până la vomă și eram atât de speriată, încât simțeam că nu mă pot aduna, că-i peste puterile mele povara pe care mi-am luat-o în spinare! Știam ce aveam făcut, dar nu și cum și de unde să încep. Trebuia să recuperăm anii de școală; să-i redau copilăria, atât cât mai rămăsese; să o fac să creadă, în sine și în oameni, dar mai ales, și asta era greu, foarte greu, trebuia să fac ceva, ca povestea ei să nu se repete.

Spre dimineață, am întrezărit un licăr de speranță. Capu-n pământ, a rușine, era dovada că nu-i de piatră, că nu-i amimică, așa cum eram aproape convinsă, când am lăsat-o fără telefon. N-a avut nicio reacție, nici măcar nu m-a privit, când i l-am cerut și l-am făcut dispărut fără posibilitatea de a fi găsit vreodată, nu înainte însă de a copia toată informația, căci primul gând ce-mi răsărise în minte a fost să-i închid ușa spre lumea din care venea. Dacă nu puteam șterge nimic, măcar să pun o barieră între trecut și ce va să vie.

A trecut o lună și încă o lună, și încă una, și toamna ne-a ajuns din urmă sau, poate, noi am ajuns-o pe ea. Eh, ce dilemă! Ori poate că ambele variante sunt adevărate. Și timpul ne prinde din urmă și noi alergăm după el. În sfârșit, toamna era deja la ea acasă și nimic din Naia nu mai amintea de cea din primăvară. Și totuși, timpul e o mare necunoscută, căci parcă o luase înapoi. Din ființa, la prima vedere, impetuoasă și vulgară, bătrână aproape și adusă de spate, când, nevăzută de nimeni, își lăsa jos armura, încet-încet Naia devenise copilul care n-a fost niciodată și ne copilăream împreună până când amândouă hotărăm momentul în care treceam la lucruri serioase, adică la carte. Cu o minte ascuțită și o sete de cunoaștere greu de domolit, nu numai că recuperase cei șase ani de școală, dar o luase cu mult înaintea lor. Înțelesese că lumea este și altfel decât murdară, așa cum o știa, se descoperise pe sine și-și hotărâse deja viitorul: voia să-i salveze pe cei ce, de dincolo de ziduri, nu se puteau salva, să-i scoată la lumină, dar mai ales voia să le facă dreptate și pentru asta căuta să citească tot ce ținea de latura asta a lumii.

Se apropia începutul anului școlar, însă Naia nu dădea semne că ar fi preocupată de subiect. De fapt, școala o interesa, dar nu în cadru organizat, nu în forma ei clasică, ci de acasă. Școala de acasă. Încă se temea de oameni și nu avea curaj să rămână singură în mulțime. N-a fost imposibil, dar nici ușor să-i îndeplinesc dorința. Am bătut drumuri, am stat pe la uși, am făcut cereri peste cereri, am căutat profesori pentru disciplinele la care eu nu-i puteam fi de ajutor. De prea mult ajutor, nici ei nu i-au fost. Era o autodidactă înăscută, iar studiul nu era doar necesar, devenise pasiune. Mă surprindeam privind-o îndelung, întrebându-mă dacă-i Naia sau altcineva cu chipul ei.

Desigur, era Naia, și totuși o alta decât cea pe care am adunat-o din mijlocul străzii, vânăta de bătaie și frig și cu tricoul îmbibat de sângele ce-i cursese din nas. Se aruncase din mașina ce rula în fața mea. A refuzat să mergem la poliție și, știind cine-și făcea veacul în zonă, am înțeles de ce. Din același motiv, probabil, a refuzat să meargă și la spital.

Am dus-o acasă și, până seara târziu, nu i-am pus nicio întrebare, nu a scos niciun cuvânt. Am vrut s-o oblojes, însă cu o privire pe care nu am reușit s-o deslușesc nici până azi, m-a paralizat. Nu știu dacă a fost aroganță, dispreț, ură, silă sau milă față de mine ori față de ea. Poate, pentru amândouă, erau toate la un loc. S-a retras în cel mai întunecos colț al camerei și jos, ghemuită, a adormit. I-am lăsat ușa deschisă, lumina aprinsă la baie, haine de schimb și mâncare lângă ea. Acolo am găsit-o dimineață, cu aceeași privire și fără chef de vorbă. Am lăsat-o în pace și mi-am văzut de ale mele, ba chiar am și fost plecată în oraș.

Când m-am întors, spre surprinderea mea, era acasă. Se spălase, își pusese hainele, pe care i le lăsasem de cu seară, și fiind afară am crezut că era pe picior de plecare. Nu numai că m-am înșelat, dar nici nu avea de gând să plece, cel puțin nu atunci, credeam eu, și neîntrebată, cu o voce plată, egală, ca de robot, mi-a spus cine este, de unde vine și cum a ajuns în acea mașină. I-am cerut telefonul, i-am arătat frigiderul, apoi am plecat, aruncându-mă inconștient într-o zbatere ca a peștelui pe uscat.

Unde intram civilizat, civilizat m-au scos și ei. Apoi am intrat pe geam, cum se spune, o dată, de două ori, întâi singură, apoi apelând la cunoștințele mele, și acestea de multe ori la cunoștințele lor, și tot așa până n-am mai știut care, unde, ce și cum, cine cu cine, cine a zis da și cine ba, căci parte dintre cei care trebuia să se ocupe de problemă n-au mai fost de găsit, fie erau în concediu sau detașați, fie se pensionaseră sau transferaseră definitiv în altă parte plecând și cu hârtiile mele, că nu se găsea nici urmă de ele, sau, și mai tare, chipurile, acolo nu lucraseră vreodată, că nimeni cică nu le-a auzit numele. Mai mult, pentru că Naia n-a plecat de la mine, deși ușa îi era deschisă din prima clipă, mi se spunea că pot fi acuzată de sechestrare de persoane și alte multe infracțiuni care decurg din asta.

Și totuși..., cineva, nu știu cine..., de undeva, nu știu de unde și mai ales de ce și cum a reușit, când pierdusem orice speranță, mi-a pus-o în brațe pe Naia, cu povestea ei cu tot, așa cum ea nu o știa și poate nu o va ști niciodată.

Se spune că trebuie să ai grijă ce și cum îți dorești, că s-ar putea întâmpla să și primești, iar mie chiar mi s-a întâmplat. Nu așa cum am visat, dar s-a întâmplat. A trebuit numai să urmez instrucțiunile dintr-un plic, vârat într-o noapte pe sub poartă.

Naia este copila pe care mi-am dorit-o din ziua când am văzut știrea. A fost născută în câmp, aproape de șosea, și a fost salvată din brațele mamei, ce sfârșise într-o baltă de sânge, de un șofer de tir, care făcând pană oprise să schimbe roata. A auzit-o plângând. Și dacă nu mi-a fost dat să trec pe acolo, când mama încă îi trăia, mi-aș fi dorit ca eu s-o fi găsit și s-o iau acasă la mine. Peste ani însă, din mijlocul șoselei, nu departe de locul în care a fost născută, am ridicat-o și-am adus-o în casa mea. Câtă ironie, în jocul ăsta de-a viața și de-a moartea!

Când târziu, foarte târziu, m-am întors, dormea. Nu mâncase nimic. M-am întins în pat lângă ea și dimineața, când m-am trezit, eram îmbrățișate.

Dintr-un copil de toată mila, în doi ani devenise o adolescentă reținută, dar ambițioasă, iar după primii doi de liceu, o adevărată domnișoară. Zveltă, cu părul negru, inelat, care-i acoperea talia subțire, și ochi mari, de un verde neobișnuit, sub gene lungi și arcuite, pe un chip creol, perfect proporționat, era frumoasă, frumoasă, frumoasă de tot. Grația întruchipată și era conștientă de asta. Nimic nu mai amintea de copilul de altă dată, analfabet, nefericit, rebel, obraznic chiar. Pe stradă pășea parcă plutind deasupra tuturor și fără să vrea, sunt sigură de asta, aprindea imaginația trecătorilor, indiferent de sex.

Nu ieșea în oraș fără mine, teama de oameni era încă cuibărită în sângele ei. Într-o zi, o clipă, doar o clipă, am pierdut-o din ochi, și-am pierdut-o pentru totdeauna. A dispărut de lângă mine, din mijlocul mulțimii, de parcă ar fi intrat în pământ. Nu în pământ a intrat, ci într-o mașină fără numere, împinsă forțat de un ins, chipurile, iubitul ei, care, la scurt timp, sunându-mă cu număr ascuns, de pe scara avionului, m-a anunțat că Naia este bine și mă va suna când vor ajunge la destinație.

Degeaba plâns, degeaba plângeri. Nimeni, nimic. Aceeași invariabilă replică:

- Nu-i de competența noastră.
- De a cui, dar? Măcar, poți să-mi răspunzi la întrebare?
- Nu-i de competența mea.
- Asta se vede. Se vede de la distanță! Eu n-am întrebat de competența cui este. Unde să mă duc?
- Vă rog, să vorbiți civilizat!
- Civilizat am vorbit, domnule. Cât pot de civilizat, cât mai pot.
- V-am spus, nu-i de competența noastră și nici de a mea să vă răspund la întrebări.
- Ești cumva aici pe post de cuier pentru uniforma statului?
- Sunt ca să-mi fac treaba.
- ... mare? am încheiat ironic discuția și am plecat.

Argumentele de felul: prea puțin personal, prea puțină dotare și prea multe dosare, repetate cu obstinație, ca justificare a întârzierii oricărui demers, să nu spun a nemișcării lor de-a dreptul revoltătoare, deveniseră fără rost după declararea decesului Naiei. Apelul ei la 112 și alarma dată de niște polițiști, convinși că-și fac datoria, i-au pecetluit soarta. Apoi, lucrurile s-au rostogolit cu repeziciune: făptuitorul a fost arestat; procesul amânat de la un termen la altul; procurorul, cercetat pentru abuz în serviciu, favorizarea făptuitorului și neglijență, a fost promovat procuror-șef în chiar structura care l-a anchetat, iar fostul său șef, atunci prim-procuror și complice, a ajuns, nici mai mult nici mai puțin decât procuror la Crimă Organizată și toți și-au văzut mai departe de viață. Numai eu rămăsesem agățată într-un timp din care arar reușeam să mă smulg, căci degrabă mă trăgeau înapoi întrebările. Și refuzând să cred că Naia nu mai este, am început căutările pe cont propriu și atunci situația mi-a părut și

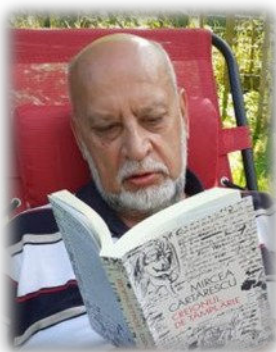
mai complicată, căci printre lucrurile ei am găsit un jurnal din care mi-am dat seama că nu avea nicio legătură cu răpirea, că nu era o înscenare, cum mi se sugerase cu un zâmbet malițios:

– Hai, măi, femeie, ce dracu'..., liniștește-te! Doar nu te-ai născut ieri... știi cum sunt fetele în ziua de azi... apare mâine-poimâine de mână cu iubitul!

Care iubit? Naia nu avea niciun iubit. Apoi, cel ce mă sunase de pe scara avionului, după voce, era tânăr, iar cel care o răpise și omorâse, în propria curte, avea nevastă și copii, copii cu copii. Putea să-i fie bunic. Care să-i fi fost iubit? Care?

Am dat peste doi vechi prieteni, foști colegi de școală, superprofesioniști care-și luaseră viața în mâini și, de câțiva ani, făceau investigații pe cont propriu, așa cum învățaseră nu numai în academie, ci și din experiență. Le-am povestit despre Naia și le-am dat câte o copie a jurnalului și informațiile salvate din telefon. Lucrau separat, fiecare cu ale lui, și cu atât mai răscolitor a fost să povestesc, o dată și încă o dată, cu lux de amănunte, tot ce știam, să răspund la întrebări, unele jenante, altele dureroase, dar am supraviețuit. Am plecat fără să mi se promită ceva, nu însă și fără speranțe. La câteva zile după, unul a părăsit subit lumea asta, iar celălalt, deși foarte implicat, lucra când și cum putea, din cauza unor grave probleme de sănătate, descoperite din întâmplare, pentru care în răstimpuri lua drumul străinătății.

(fragment din romanul *Bomboane acrișoare*, în curs de publicare)



◆ DANIEL ONACA (Suedia)

Cetatea slugilor

– Acum e rândul tău să-mi spui o poveste, m-a abordat Torsten, de cum m-am apropiat de el.

Stătea pe scăunelul lui pliant, în mână cu undița a cărei plută abia de se clintea pe luciul apei. Nu pescuise nimic în acea dimineață, dacă nu mă pun la socoteală chiar pe mine. Momentul ales de el, însă, nu era tocmai cel mai potrivit. Mă întorceam de la buticul polonezului (anul trecut aparținuse unui vietnamez) de unde cumpărasem lapte, iar acum eram în drum spre casă. Uitasem că am rămas fără niciun strop și acum aveam mare nevoie la cafea.

– Eu nu știu povești; am încercat să scap într-un mod diplomatic, fără să-i expun motivul grabei mele.

– Cum nu știi?, nu s-a lăsat el. Spune-mi, de exemplu, care e adevărul despre contele Dracula.

„Iar Dracula”, am oftat eu în gând. Cum află un suedez că sunt din România, cum aduce vorba de cei patru cavaleri ai Apocalipsei: Dracula, „Ceaulescu”, Nadia „Comanecii” și „Nastasi”. Invariabil! Era o frumoasă zi de început de toamnă, marea se arăta calmă, mirosul de alge te învăluia subtil, pe cheiul lung încă nu se adunaseră grupul de pescari învedați iar omul meu se vede treaba că ar fi vrut să aibă un companion. I-am atunci că îmi părea rău, dar în acea sâmbătă, plănuisem eu și tovarășa mea de viață să facem o ieșire la Trelleborg, orașelul de coastă, situat ceva mai la sud de Malmö.

– La Trelleborg?!, făcu Torsten cu mirare prefăcută. Că veni vorba: știi de ce se cheamă așa orașul ăla?

– Nu știu, dar nu ai vrea să-mi povestești asta altădată?

– Acum e „altădată”! a insistat el... dacă tot spui că vreți să mergeți acolo. Stai așa pe piatra ta și-ți spun. Nu ia mult timp.

Ce să fiu făcut?! Am luat loc pe pietroiul, unde obișnuiam să mă așez de fiecare dată când bătrânul se pregătea să-mi împărtășească vreo poveste de-a lui și m-am pregătit să-l ascult.

– Numai să nu te lungești, l-am mai rugat eu, înainte de a înghiți momeala cu totul.

Torsten s-a pornit să-mi povestească fără să-mi dea altă asigurare:

În vremurile vechi, știi și tu că strămoșii noștri obișnuiau să străbată mările lumii. Când se-nturnau acasă, aduceau cu ei, pe lângă prăzi bogate și prizonieri. Și nu erau doar oameni de

rând aceia! De multe ori se întâmpla ca printre ei să se afle inși de rang, pricepuți la tot felul de meserii, ba chiar și odrasle de nobili ori de regi locali. În timpul iernilor lungi, vikingii stăteau în adăposturi, sorbind bere din cornurile lor și molfăind câte o fleică de carne de porc, din acelea sărate rău. Își mai omorau vremea cu jocuri de zaruri ori ascultând povești despre isprăvile lui Odin. (Dacă nu le știi, o să ți le povestesc și eu ție.) Primăvara, devreme, își pregăteau corăbiile; le călăfătuiau, le încărcau cu merinde, întindeau pânzele nou-țesute iar, când totul era gata, își reluau incursiunile pe mare. Acasă rămâneau doar bătrânii și bolnavii, femeile și copiii care, pe lângă alte sarcini, trebuiau să se ocupe și de prizonieri. Într-o noapte, câțiva dintre aceștia s-au răsculat și au dat foc sălașului unde fuseseră ținuți captivi. Grupul de slugi eliberate a trecut apoi la cătunul din apropiere și i-a eliberat și pe robii de acolo, după care cu toții au mers și mai departe, unde au procedat la fel. Cu fiecare gospodărie atacată, numărul celor dezrobiți creștea tot mai mult.

În cele din urmă, mulțimea răsculaților a ajuns la țărmul mării. Corăbii nu aveau, ca să se urce în ele și să părăsească Skania, așa că au hotărât să se stabilească chiar acolo unde se aflau. Cum știau că, odată cu venirea toamnei, vikingii se vor întoarce la hogaecurile lor, răsculații s-au grăbit să-și întărească vatra. La început au ridicat un val de pământ de jur-mprejur și au săpat șanțuri de apărare. Pe urmă au construit palisade. În cele din urmă, au adunat pietre de peste tot unde au găsit și au ridicat un zid puternic. Când vikingii s-au întors din raidurile lor, și-au găsit propriile locuințe sfărâmate, iar așezarea răsculaților, bine căptușită. Era o fortăreață în toată regula! Așa se face că, de atunci încolo, locul a fost numit „cetatea slugilor”. (träll = slugă + borg = cetate). Cu timpul, așezarea s-a întărit și mai mult — erau mulți meșteri pricepuți și oameni de ispravă printre ei — iar vikingii, în loc s-o asedieze, s-au apucat să facă negoț cu noii lor vecini. Ba, până la urmă, nu puțini dintre ei s-au mutat chiar în incinta fortăreței, devenind cetățeni de nădejde, cum am spune noi astăzi.

Cu un ochi la pluta ce părea încremenită, cu altul la ceasul de la mână, am ascultat întreaga poveste fără să-l întrerup pe narator nici măcar o singură dată. La sfârșit i-am mulțumit pentru bunăvoința de a-mi fi oferit contextul istoric privind localitatea pe care aveam de gând s-o vizităm.

– Pe data viitoare, i-am mai spus. Acum mă duc, că mi se acrește laptele.

M-am ferit să-i urez succes la pescuit. Am făcut odată greșeala asta, iar omul s-a ridicat de pe scăunelul lui bombănind, și-a adunat sculele și a plecat spre casă. Tare m-am temut atunci că ne-am stricat prietenia.

DIN ISTORIA MEDICINII CLUJENE

◆ PROF. DR. ALEXANDRU ROTARU, CORINA MOȘOIGO,
DR. OVIDIU ROTARU

Un medic stomatolog în meandrele istoriei: **DR. ALMA MOHORA POPOVICIU**

Reputatul istoriograf al Medicinii, Prof. Dr. Florea Marin, în scrierile domniei sale a reliefat faptul că doamna Dr. Alma Mohora Popoviciu a fost prima femeie medic stomatolog din România. Adăugăm acestei remarci și pe cea a strănepoatei domniei sale, Corina Moșoigo care punctează încă o prioritate și anume aceea că a fost prima femeie intrată în rândul cadrelor didactice ale Universității Românești din Cluj.

Absența până atunci a femeilor în Medicină, nu numai la noi în țară ci și pretutindeni, poate fi înțeleasă dacă este privită prin complexitatea profesiei. Deosebit de edificatoare în acest sens sunt două volume pe care le recomandăm cititorilor acestui text. Ele sunt scrise în limba engleză și traduse în limba română, ambele având același autor, Lindsey Fitzharris.

Revenind asupra datelor biografice ale celei căreia îi aducem un omagiu pe această cale, relatăm faptul că, de-a lungul vieții sale, doamna Dr. Alma Mohora a trăit în mijlocul unor evenimente istorice mari ale României. Evenimente care se înscriu temporal între sfârșitul sec. XIX și sfârșitul secolului următor.

Dânsa a intrat în scena vieții la data de 19 octombrie 1896 în Sânnicolau Mare, localitate care atunci făcea parte din Imperiul Austro-Ungar. Familia din care a descins a avut adânci rădăcini intelectuale, semnalate pe linie maternă încă din timpul împărătesei Maria Tereza, iar pe linie paternă, din cea de-a doua parte a sec. XIX. Atât bunicul patern cât și tatăl ei au fost români, arhitecți instruiți la Viena.

La vârsta școlară Alma se afla la Jimbolia unde tatăl ei era funcționar la „Cartea Funduară”. În acel oraș și-a făcut școala primară și secundară. Liceul l-a frecventat la Budapesta, deoarece în localitatea de domiciliu nu exista o unitate de învățământ cu predare în limba română. Era o perioadă vitregă a istoriei noastre. Se cunoaște faptul că atunci guvernul maghiar lucra din plin la deznaționalizarea românilor. Condiții în care Appony, ministrul ungar al Învățământului, a desființat până și școlile confesionale românești.

În acele împrejurări tulburi, Alma Mohora și-a terminat studiile liceale în Budapesta și a intrat la Facultatea de Medicină din aceeași metropolă. Era în anul 1914. La capătul a 8 semestre și-a susținut examenele prevăzute de curriculum. Între timp a urmat și alte două cursuri: unul de

Cruce Roșie și altul de Bacteriologie pentru profilaxia bolilor contagioase. Ambele cursuri au devenit utile și oportune pentru starea de război care era în desfășurare.

Evoluția războiului mergea în favoarea popoarelor subjugate care, unul după altul își proclamau independența față de Imperiu, luând hotărârea de a se integra în Țările Mamă.

În circumstanțele date, pentru Alma Mohora, s-a ivit momentul astral prin înființarea la Cluj a Universității românești „Universitatea Daciei Superioare”. Astfel s-a decis să se înscrie, pentru a-și finaliza studiile, la Facultatea de Medicină a acestei universități. Problema mare ce s-a ivit a fost dată de faptul că la momentul respectiv înscrierile erau deja încheiate, iar termenul pentru acestea a expirat. Cu perseverența-i și cu personalitatea ce o caracteriza s-a prezentat la Decanul Facultății de Medicină, Prof. Dr. Iuliu Hațieganu. Oficialul a privit-o cu compasiune întrebând-o: „Bine domnișoară, dumneata acum vii?”

După ce Alma i-a povestit toată odiseea ultimului an, a îndrumat-o la Rectorul universității, Sextil Pușcariu, în ideea de a decide înscrierea. Pentru un moment rectorul a stat pe gânduri. Văzându-i ezitarea, candidata i-a pus cu îndrăzneală întrebarea: „Magnifice Rector, ar fi posibil ca eu, româncă din tată născut pe malul românesc al Dunării, să mă întorc în țări străine și să nu-mi pot lua diploma în țara mea?” La cele auzite, rectorul i-a primit cererea pe care a notat: „Fiind vorba de vis major, se admite înscrierea după termenul legal”. Dintre cerințele care se impuneau îi lipseau orele de Stomatologie. Prin urmare, trebuia să le recupereze. Iar în această privință, Universitatea nu îngăduia excepții de la regulament, indiferent de împrejurări. În consecință s-a adresat șefului de Catedră, în persoana domnului Prof. Dr. Gheorghe Bilașcu, cel care i-a făcut programul de recuperare. Rezultatele la examen, îndeosebi cel practic, au fost foarte bune, motivându-l pe profesor să-i ofere postul de preparator, devenind astfel nu numai prima femeie medic stomatolog din România, dar și primul cadru didactic de gen feminin din universitate.

Extensia patologiei stomatologice în toate ramurile medicinei i-a stimulat interesul pentru o documentare largă profesională ceea ce s-a și realizat, facilitată fiind de faptul că dr. Alma Mohora cunoștea cinci limbi pe lângă cea maternă.

La un an după ocuparea funcției didactice, dr. Alma Mohora s-a căsătorit cu dr. Traian Popoviciu, viitor profesor de Obstetrică și Ginecologie cu care a făcut un cuplu familial și profesional minunat. Ambii având funcții universitare, s-a instalat în familie o emulație de studiu, cu o arie vastă de documentare profesională și științifică, dublată de interesul practic specific profesiilor fiecăruia dintre ei.

În spiritul acelor vremuri, emulația a funcționat nu doar în familia lor, ci și în mediul academic din capitala Transilvaniei. Cadrele didactice se întâlneau în grupuri amicale, mai mici sau mai mari, din diverse domenii, majoritatea dintre ei având un nivel extins de cultură. Personalitatea prezentată în acest expozeu face parte din categoria lor.

Întâlnirile între acei oameni de spirit nu erau întotdeauna pe o temă anume. Erau întâlniri libere, degajate. Dar în cursul lor se iveau și idei care vizau interesul națiunii întregite. De altfel, ei și-au asumat rolul în universitate nu exclusiv didactic, ci și cel de răspuns la o misiune de interes național, potrivit aceluia moment istoric. Privite prin această fereastră, toate acțiunile acelor pionieri ai școlii românești aveau ca scop final răspândirea în toate straturile sociale a ceea ce cuprind termenii de învățământ, cultură și civilizație. Avem ca exemplu inițiativa „extensiei universitare” a Prof. Virgil Bărbat prin care, cadre universitare din diferite domenii, organizau conferințe în afara Clujului, în diferite orașe sau centre comunale mai mari unde erau prezentate subiecte de interes din varii domenii.

Bogăția de cultură ce s-a adunat și care însuflețea spiritul întâlnirilor menționate se cerea a fi distribuită celor lipsiți de ea, celor cărora le era de folos. Dar unde și cum să se îndeplinească acel nobil deziderat? Răspunsul la această întrebare a apărut cu prilejul reîntâlnirilor despre care s-a vorbit. La una dintre ele Dr. Alma Mohora Popoviciu a avansat ideea construirii unui edificiu destinat scopului menționat. Întâmplarea fericită a făcut ca la acea întâlnire să fie prezent și rectorul universității, Prof. Florian Ștefănescu Goangă, o personalitate cu viziune managerială largă și cu spirit de anvergură. Reținând ideea a adus-o la cunoștința publică în cotidianul „Patria” din 1933. Acest fapt a venit în sprijinul reprezentantului forului academic care a luptat din răzputeri să construiască edificiul ce îl vedem în prezent în peisajul Universității și pe care îl cunoaștem sub numele de „Colegiul Academic” sau „Casa Universitarilor” din Cluj-Napoca. Clădirea a fost construită și dată în folosință în anul 1937. De atunci și până în prezent a rămas un templu de cultură al acestei urbe.

Revenind asupra întâlnirilor, în anturajul doamnei Dr. Alma Mohora Popoviciu nu ne putem îndepărta de ideea că domnia sa, împreună cu soțul, Prof. Dr. Traian Popoviciu își petrecea o mare parte din timp în preajma celebrităților acestui centru spiritual românesc. Spațiul redacțional al acestei expunerii nu permite să prezentăm lista acestora, dar nu putem exclude pe cel puțin trei dintre cei care au făcut istorie națională în domeniul lor:

- Prof. Dr. Iuliu Hațieganu despre care s-au scris tomuri întregi și care în prezent cinstește cu numele său Universitatea de Medicină și Farmacie din Cluj-Napoca;

- Prof. Dr. Victor Papilian, mare medic, profesor universitar și celebru om de cultură .

- Prof. Dr. Gheorghe Bilașcu, fondatorul învățământului stomatologic românesc. Un medic român, maramureșean, de mare extindere profesională și culturală care a renunțat la privilegiile oferite de magnații budapeșteni și de întreaga protipendadă a metropolei maghiare, pentru a veni la Cluj. A răspuns astfel chemării Consiliului Dirigent de a-și oferi sprijinul la înființarea Universității românești, refuzată până atunci de către administrația maghiară.

Starea de spirit care s-a format în jurul fondatorului Școlii Românești de Stomatologie, decedat surprinzător în 1926, a motivat trecerea în neuitare a celebrului medic, dascăl și Om, prin așezarea bustului său pe un soclu postat lângă clinica pe care a ilustrat-o dominând-o prin

prestanța profesională, spirituală și umană. În felul acesta, urmașii lui au realizat și o operă de artă dar și un act de civilizație întărind astfel aserțiunea importantului om de cultură și jurnalist, contemporan cu el, Octavian Tăslăuanu (1876-1942), conform căreia: „Cultura unui popor se poate aprecia și după cum știe a-și sărbători oamenii mari și după felul cum le veșnicește amintirea”. Totodată gestul urmașilor celebrului profesor, a cărui dimensiune spirituală era incontestabilă, a reprezentat o necesitate în acele vremuri în care ei nu voiau să creadă că poporul român va fi în stare să-și organizeze, în Transilvania, o universitate în care s-ar putea preda știință, în așa numita de către ei „inculta limbă românească”, găsiindu-se profesori care să se situeze la înălțimea unei misiuni științifice superioare.

Dar Universitatea Românească din Cluj le-a dat o usturătoare lecție acelor clevetitori.

Raportul rectorului, Prof. Emil Racoviță, privind activitatea universității la încheierea primului deceniu a consemnat rezultatele comparative cu cele ale omoloagei sale ungurești care avea deja o vechime de 46 de ani. La evenimentul jubiliar la care s-a prezentat acel raport au fost invitați, pe lângă personalitățile importante ale României și reprezentanți din numeroase universități prestigioase din lume (Europa, Asia, cele două Americi).

Conform cifrelor statistice din documentul respectiv, cel puțin în privința Facultății de Medicină s-a demonstrat că în cei 10 ani de învățământ românesc, în această facultate s-au obținut mai multe realizări, recunoscute în străinătate, decât în cei 46 de ani ai facultății maghiare de același profil, aparținând Universității „Ferencz Josef” din Cluj. *Quod erat demonstrandum.*

Și încă o demonstrație: răspunsul instituțiilor academice străine invitate, de față la eveniment prin delegațiile lor au confirmat prezența mondială a științei și culturii românești. A fost în același timp un onorabil răspuns la „poruncitoarea nevoie ca România modernă să se afirme puternic pe calea științelor, mai ales la Cluj, în mijlocul unor minorități care însă nu ne acordă încrederea la care avem dreptul și cărora trebuie să le impunem prin puterea științei și civilizației noastre”.

Aceasta a fost atmosfera istorică în care Dr. Alma Mohora Popoviciu și-a desfășurat activitatea profesională și extraprofesională în primii ani după absolvire.

Toți acei ani au reprezentat o perioadă solicitantă, deoarece atunci se așezau bazele învățământului stomatologic și a asistenței medicale de profil în România întregită.

Pentru realizarea dezideratelor se cereau condiții *sine qua non* privitoare la problemele organizatorice, didactice, științifice, de asistență medicală și de educație sanitară a populației în domeniu. În toate acestea a fost implicată și tânăra asistentă universitară. Pentru edificare notăm câteva dintre ele:

- organizarea și susținerea stagiilor practice în Clinica de Stomatologie, cu studenții de la Facultatea de Medicină;

- organizarea unui curs de perfecționare pentru dento-tehnicieni susținut de dânsa;
- cursul de Anestezie în Stomatologie pentru studenții și pentru medicii care se aflau la specializarea în Stomatologie ;
- îndeplinirea funcției de Notar al Societății Doctorilor Dentiști al cărei Președinte a fost Prof. Dr. Gheorghe Bilașcu;
- organizarea celui de-al II-lea Congres Național al Doctorilor Dentiști care a avut loc la Cluj în mai 1923.

În 1927, Dr. Alma Mohora Popoviciu a solicitat din partea universității susținerea unor călătorii de studii în Franța, Anglia, Germania și Austria, fapt care s-a și întâmplat. Evident că de acolo s-a întors cu noi cunoștințe care au îmbogățit standardul profesional al clinicii.

Se cuvine să notăm că, în afara profesiei, a sprijinit activitățile culturale și sportive, fiind autoarea unor eseuri, poezii, epigrame, interviuri, evocări de mari personalități din medicină, artă vizuală, muzică. A fost prima președintă a Societății de tenis de câmp din această universitate.

În anul 1933 s-a retras din activitatea didactică și s-a angajat la Ambulatorul Policlinic din Cluj în funcția de Medic primar. Din punct de vedere istoric, era începutul unei crize economice, sociale și mai ales politice internaționale care a precedat Dictatul de la Viena și cel de al II-lea Război Mondial. A venit și momentul fatidic al cedării către Ungaria a Transilvaniei de Nord, iar în acest teritoriu era cuprins și Clujul.

Universitatea românească din acest oraș a fost pusă în situația de a se refugia în teritoriul neocupat, iar dacă nu, să se maghiarizeze. I s-a dat un interval de timp inuman de scurt, urmând ca tot ceea ce această instituție academică nu duce cu ea în puținele zile oferite (două săptămâni) să fie trecut în proprietate maghiară .

În situația dată, ca reședințe de refugiu, Universitatea a ales două orașe neocupate. Sibiu pentru specialitățile cu profil umanistic și Timișoara pentru cele cu profil real-tehnic.

Deși nu mai era angajată a Universității, doamna doctor Alma Mohora Popoviciu și-a urmat soțul la Sibiu unde a ocupat funcția de medic primar stomatolog la Ambulatorul policlinic din acest oraș. În timpul refugiului (1940 – 1945) Ministerul Sănătății a numit-o membru în Comisia de Concurs pentru medicii primari în Stomatologie.

La finalul războiului, revenită din refugiu împreună cu soțul ei, Prof. Dr. Traian Popoviciu, și cu Universitatea, în 1945 a intrat în calvarul sistemului politico-social pe care l-au impus rușii în toate țările socialiste unde se urmărea, sub supravegherea consilierilor sovietici și a oportuniștilor băștinași sau intruși, decimarea intelectualității și desființarea proprietății private. Atât intelectualii, mai ales cei de vârf, cât și proprietarii, erau considerați dușmani de clasă și trebuiau să dispară. Familia dr. Popoviciu făcea parte din acea categorie. Nivelul universitar al soțului și proprietatea doamnei doctor (cabinetul stomatologic privat) nu se

încadrau în „viziunea proletcultistă a clasei politice”. Prin urmare, oricând puteau fi considerați „dușmani de clasă” cu consecințele de rigoare.

Conștientizând această apăsătoare stare de spirit, în anul 1948 și-a donat Statului (benevol?!) cabinetul privat cu tot ce ținea de el. L-a donat Institutului de Artă (muzică, teatru, arte plastice) la care apoi a lucrat benevol, până la înființarea Policlinicii Studentești când s-a angajat în serviciul Statului și mai departe la Policlinica 2, ocupând funcția de medic primar, șef de secție la Stomatologie, până în 1957 când s-a pensionat.

Ocupând funcțiile respective la Policlinicile menționate, vrând-nevrând a trebuit să execute dispozițiile venite „de sus”. Pe de altă parte, știindu-se vulnerabilă având în spate originea socială, familială și parentală „nesănătoasă” s-a străduit să aplice politica „Partidului Clasei Muncitoare”. Probabil că a făcut-o în mod exagerat atrăgându-și antipatia colegilor de serviciu care au taxat-o drept oportunistă. Acest fapt reiese din romanul autobiografic al marelui om de cultură, romancier, poet și filozof, Lucian Blaga: „Luntrea lui Caron”. În acel roman ea este vădit reprezentată de doctorul stomatolog „Mogor” căruia i se reproșează unele atitudini privind relațiile cu kolegele de muncă și cu oficialitățile văzute și nevăzute ale noii orânduiri politice.

Activitatea științifică a doamnei doctor Alma Mohora Popoviciu se extinde în aproape întreaga perioadă profesională activă, indiferent că a fost în învățământul superior sau înafara lui, în asistența sanitară privată ori în cea de stat.

O privire de ansamblu referitoare la activitatea științifică arată că a cuprins o mare varietate de preocupări concretizate în: participări și comunicări la sesiuni științifice sau la congrese naționale și internaționale precum și în traduceri și referate ale unor articole sau tratate apărute în literatura străină pe care apoi le-a publicat pentru informare în revistele românești: „Clujul Medical”, „Revista Stomatologică”, „Ardealul Medical”, etc.

De asemenea merită a fi consemnată prezența în colectivul de redacție al Revistei Stomatologice în numele căreia a și participat la „Primul Congres Internațional de Presă Medicală Latină” care s-a ținut la Paris, în 1927.

Dintre ideile cu aplicabilitate practică ce răzbat din cercetările sale sunt de remarcat cele care privesc aspectele epidemiologice. Ne referim îndeosebi la tuberculoza care în anii de început ai secolului XX făcea ravagii. Prin publicațiile științifice atrăgea atenția asupra creșterii, lente dar continue, a tuberculozei îndeosebi în mediul rural. Motiv pentru care sublinia necesitatea înființării dispensarelor antituberculoase astfel încât, ajunși în unitățile sanitare, acești bolnavi să nu se amestece cu ceilalți pacienți netuberculoși.

Un alt plan ideativ cu rezonanță națională, era legat de necesitatea asistenței stomatologice calificate a populației prin crearea unor clinici dentare ambulante instalate pe autocare. Se miza pe combaterea meșteșugarilor nepregătiți care se declarau știutori în acest domeniu, dar care

provocau prejudicii sanitare importante prin deplasarea lor în localități rurale și târguri unde își ofereau serviciile.

Dr. Alma Mohora Popoviciu s-a bucurat de o senectute onorabilă și onorată.

În 1976, la împlinirea vârstei de 80 de ani, Clinica de Chirurgie Buco-Maxilo-Facială i-a organizat un moment festiv la care au participat invitați atât din mediul universitar cât și din rețeaua sanitară.

Destinul i-a dăruit doamnei dr. Alma Mohora Popoviciu încă 10 ani peste cei 80. La împlinirea a 90 de ani s-a bucurat din nou de un moment omagial, semn al recunoașterii de către urmași a meritelor sale închinat profesiei. Apreciind gestul organizatorilor și-a încheiat speech-ul spunând „tot mai sper că va veni ziua când Bunul Dumnezeu se va îndura de voi și vă va lăsa să continuați ce am început noi”. A prins și Domnia Sa începutul „reînceputului”. În anul 1990 a sosit momentul final pentru distinsa Doamnă, medic stomatolog și om de cultură. A lăsat în urmă învățăminte: dârzenia, curajul de a înfrunta vicisitudinile, forța eliberatoare a învățământului și culturii.



POEZIE

◆ MARIA PAL (Cluj-Napoca)

CU UN SURÂS

noaptea e timpul în care poți da oricui
lucrurile adunate-ntr-o viață
resturile din ceea ce-ai fost

stai, călătorule, intră prin hruba din fața ta
ușa am dat-o celui ce-o știe deschide
ferestrele celui ce vede prin ele fără efort
nu sta pe prag intră privește prin colțuri
au rămas destule cioturi de nopți
pete hidoase păianjeni cu burți sidefate
molinii din lâna ce-a fost cândva un covor

intră înnoptează la mine-n odaie
poți lua o grămadă de lucruri
cu un singur surâs
lasă-ți afară doar cizmele
îmbăiate prea mult în vorbe aprinse și goale

ALEARGĂ OCEANE

umbrele au un rege numai al lor
mai mândru decât apa când își poartă
goliciunea
ploaia își scutură clopotele
până când sângele strigă drumul ce se
îndepărtează

șuvoaiele resuscitează ecouri
cerul aleargă oceane pe șevalet
pietrele învață să deschidă pleoapele lacrimii
în peșteri albastre
clocotele din sânge dansează frenetic
peste visele clopoștelor treziți de un imn

PARTITURI NEVĂZUTE

cu degete alungite de focuri
lași bagajele să cadă lângă râul în clocot
unde barcagiul îmbrăcat în milenii
acordează tăcut o vioară

norii trag niște funii întortocheate
fulgerele descifrează partituri nevăzute
te lovești de cuvinte
precum vântul care încrețește lacul
aici doar nimicul mai urcă dar nu coboară

VORBEȘTI TĂCEREA

o figură noroasă îți intră în ochi
răscolește cu nesaț strălucirile
timpul întinde brațe lungi către stele
și râde în hohote pe urma ta

rătăcitor vorbești tăcerea din nemărginiri
când ceilalți tac în războiul cuvintelor
pasărea spin îți cântă recviemul
fără nici o partitură

SE MULEAZĂ

obosiți de piruete prin noapte
păianjenii deschid alte orizonturi
când umbra îți atârnă în acele pendulei

natura nu-și mai dezbracă ținuta se seară
tresare la fiecare atingere
mulându-se pe amenințări

SE ÎNȘIRUIE

șchiopătând
lumina inventariază umilințele cu chipuri de
clown

o mască îți traversează în goană retina
c-un arc din care zboară săgeți

neîmplinirile se înșiruie
ca furnicile abia ieșite din ou

gândurile
precum o caracatiță ce-a uitat cum se numără

ORA DEMENTĂ

în amurg necunoscutul își face culcuș
desferecă arderi
îți aprinde cu nonșalanță stele pe mâini

un sunet strident într-o oră dementă
cuvintele strigă-n memorie
ca loviturile de topor în tulpini

înghețu-i sfâșierea ce înlemnește iarba
și capătul de drum

DEVINE

Dumnezeu spune câte-o rugăciune
în fiecare fulg în picătură
cântecul de leagăn împrumută aripi de fluturi
prin cotloanele întunecate înflorește lumina

dintr-o dată poezia devine fosforescentă



◆ GEORGETA RESTEMAN (Săcuieu, Cluj)

Era o șansă

Ca pe-o comoară te-am așezat în gândurile mele
pe-un portativ de miresme, copil de ger, care pare
că a uitat cum e să i se spună: „Te iubesc!” ...

Îți înghețaseră mâinile pe cumpăna toamnelor
legate
la mijloc cu sfori de tei, frigul te întorsese la perete
și
te bântuiau fricile din cap până-n picioare, când
între falange îți sângera un boboc de trandafir
neîncăput în versurile unui poem...

Fumegau cătușele de temeri ce te-au ținut captiv
într-o lume ciudată din care-ai evadat desculț,
descumpănit și plin de regrete...

Te-am mângâiat pe frunte șoptindu-ți apoi
senină ca o dimineață de vară:

*- Hai, spune-mi măcar „mamă”... și sigur nu
vor fi geloși trandafirii dacă mă vei îmbrățișa!*

Gânduri nebune

Gândurile mele sunt de-a dreptul
nebune – își schimbă hainele între ele,
încurcă parfumurile, culorile, anii...
ba, pe deasupra, nopțile ard iluzii, iar
diminețile mă trezesc într-un banal pumn de
cenușă.

Ar fi trebuit să ningă deja cu liniști –
tu... să pregătești de drum tăcerile ce stau
să dea pe-afară în sania plină cu visuri,
eu... să mă târăsc printre săgeți otrăvite
căutând o fărâma de pace în mine sau
printre țurțurii de la streășina acestei ierni ciudate.

Destul și-a curățat toamna cleștii de rugină
mușcând din noi până în carnea sfântă a
cuvintelor...

Urăsc dimineața asta! Uneori cred că
am fost doar o luntre în care urcau șchiopătând
gândurile tale căutând normalitatea,
alteori – o frânghie de mătase înnodată strâns
de ancora ce-o aruncai dintre singurătăți,
atunci când doreai să fugi de amintiri.

Nu știu și poate nu voi afla adevărul niciodată...

Știu doar că mi-ai spus cândva, poate chiar
într-un moment de sinceritate:

Sufletește mi-e bine cu tine! –
de-abia începuse toamna, frunze ruginite
de minciuni viscoleau prin sufletul meu...

Tu chiar n-ai înțeles că nu eram decât o
inimă prin care umblă, desculț, sângele tău?...

Luna castorului

Luna asta plină rânjește la mine ca un diavol cu ochi de jăratec, de parcă i s-ar fi împlinit prorocirile vrând să-mi spună: *Ah, nepricepută ce ești!...*

O privesc neputincioasă precum pușcăriașul de-abia ieșit din carceră care habar nu are încotro s-o apuce.

Fântânile s-au umplut de cuvinte îmbrăcate în cămăși zdrențuite, focul se întetește peste durere, iar râul care curge în mine plânge ca un orfan blestemat de propriii-i părinți.

Mi-a mai rămas atâta putere cât să întreb speriată: *Există ceva sau cineva care să ne învețe arta de a iubi în nopți cu lună plină?...*

Două umbre mărginite de lacrimile mele fac înconjurul tău, luna plină de noiembrie își împarte strălucirea între cer și Pământ – și e lumină, și îți văd ochii strălucind când, gândind la castorii nocturni, îți șoptesc:

Învață-mă să-mi pregătesc sufletul pentru iernat la lumina lunii, și-atunci nimeni nu ne va mai putea atinge cu săgeți venite din arce înghețate!...

Întunericul unui pașă

N-au cântat cocoșii nici întâia oară și nici zorile de zi nu s-au ivit când șuierul ascuțit al șarpelui s-a auzit mai puternic decât țipătul înjunghiatului de abia adormit sub un pod.

Și s-au trezit, ca din morți, bătaile inimii într-un clocot spărgător al mitului unui timp caduc, au curs în tăcere lacrimi peste zoaiele minciunilor, răbdarea

a trecut peste buza vasului în care se distila liniștea din onestitatea tăcerii...

Patimi, iubiri iluzorii și tăceri mocnite se înghesuie astăzi să dea buzna în întunericul unui pașă.

N-a mai rămas nici un spahiu fără bidiviu, ba unii s-au trezit peste noapte pe cai mari încălecând doi, trei sau mai mulți deodată... Nu, nu mai există grajd fără wi-fi! Sub șeile armăsarilor viermuiesc armate de virusuri și nimeni nu mai are încredere în vaccinuri, iar whisky-ul a căpătat dintr-odată un mizerabil gust de leșie.

Te-ai întrebat, cavaliere, oare cum ar arăta viața dacă sufletul s-ar înnobila măcar cu un gram din sinceritatea unei toamne?....

Tristețe

Tristețea unei toamne nu se măsoară în lacrimi, nici în zvâcnitul tâmpelor încrustate cu liniștea apăsătoare ce și-a întins cearșafurile între noi, nici măcar în fumul țigării uitate în scrumiera care a făcut pact cu diavolul pe un braț de fotoliu ponosit.

Tristețea scurmă cu unghii înnegrite în țărâna plină de durere a acestui noiembrie, umblă ca o bezmetică prin carnea noastră bătucită de apa din terme, neagră și ea de la atâtea traume extrase din ce-a mai rămas din noi...

Ară în suflete ca un plug cu lama oțelită în vânturile

pustei, tristețea râde ca o nebună privind cum lacrimile acestei dimineți spală urmele de sare ale celor de ieri, de alaltăieri sau... ale celor ce-or mai fi fost de la *apocalipsa tăcerii* încoace.

Și o nouă plapumă de tristeți, tot mai proaspătă și

mai pufoasă, crește straniu în fiecare clipă peste
tăcere,
orice strădanie de a desluși tainele câmpului
ruginit –
devenit sufletul meu, dintr-odată e sortită eșecului,
de parcă ar fi loc de pelerinaj pentru un cârd de
cioclii,
teren arid acoperit de frunze uscate sfârâind sub
tălpile lor hidoase, atunci când trec spre pavilionul
cu clopote...

Din oră în oră, nu uită să ne aducă aminte
că suntem încă vii...

Suntem fărăme de speranță

Suntem fărăme de speranță, luturi
încărunțite-n așteptări deșarte,
hrănite cu iluzii din departe,
uitând să țesem din iubire scuturi.

Tăceri ascunse-n săbii de uitare
pândesc viclene spre timona vieții -
noi, rătăcind prin sămburele ceții,
ne-am gârbovit de-atâta așteptare.

Mai înnodăm dorințe în amurguri,
ne risipim ca praful prin sertare
și răscolim prin semne de-ntrebare
arzând în vreascuri de mirări pe ruguri.

Să n-așteptăm nimic, doar dimineața
cu zorii înrourați să ne-nveșmânte,
iar inimii-n vârtoarea ei să-i cânte
doar poezia ce ridică ceața.

Poteci de flori și punți de-ngăduință,
un zvon de psalmi, de fluturi și miresme
înălță-n inimi vii catapetesme
din crini sfințiți în lacrimi de credință.

Mă-ndrept spre tine

Mă-ndrept spre tine lin, urcușu-i greu
când viscolesc furtunile de gânduri –
cărarea mi-o arată Dumnezeu
ce-adeșă mă ridică dintre prunduri.

E-atâta ceață-n toamnele ce curg
trecând prin noi, arându-ne cu brume,
se-ntrec în tâmple tropote de murg
vrând liniștea, încet, să ne-o sugrume...

Cuminte-n taină ruga mi-o așez
în literi cu parfum de mere coapte,
doar dragostea curată-mi este crez
și pavăză – lumina, zi și noapte.

Și urc încet, mai sus și tot mai sus,
deasupra-i cerul – ce e jos, nu-mi pasă! –
cred în iubirea fără de apus
și-n clipa când vom fi din nou acasă.

Tu știi ce toamnă?...

Tu știi ce toamnă se desfătă-n mine,
câți picuri grei pe frunte vaduri sapă,
câte tăceri din pumni de vânt se-adapă? –
Să-ți spun, să tac?... Reci brume clandestine

în iedere de-argint tăceri îngroapă.
Un zvon de fluturi din tăcere vine
cu-alai de iederi și mătăsurii fine
și straie noi, dorind nespuse să-ncapă

în gândul meu curat, plin de miresme.
Azi înfloriri târzii cătușe-mi pun
zidind din lacrimi vii catapetesme

în templul alb în care mă supun
tăcerilor sfințite de aghesme...
E toamnă-n mine, oare să-ți mai spun?!



◆ MIRCEA ȘTEFAN (SUA)

Colocvii de primăvară

a)

lumina trece printr-o fantă a gândului
Limba Română are un sfânt pe nume Eminescu

b)

apusul s-a lipit de retină
din altă lume marea ne amintește iubirea

o zi fără ieri
o zi fără noapte
în răcoarea de frunze
întregul orizont o poveste cu flori

singurătatea aspiră aerul tot mai rar

c)

dimineața pătrunde în burg pe căile sălbatice din deal
metafora ne calcă la început de drum
poetii vin
poetii se duc
au mâinile pline de flori în culorile răsăritului

calvarul continuă și azi
în criptele albe se adună toți scribii pământului

Așa

așa începe poemul
prunii din deal și-au luat tălpășița
odată cu toate rădăcinile
dar cine va spune unde

privesc palisadele cerului
pe val
o coajă de nucă dispăre

Poemul-proză

poemul-proză s-a răspândit peste tot
poetul norilor s-a destins
un zâmbet i sa ivit în colțul buzelor

numai el știe de ce
iar cei născuți în alt peisaj
devin străvezii în metaforă

Altă imagine

la cafeneaua din colț
se bea și vin
eu dorm și-mi plâng trecutele iubiri

clown nevăzut
ce aștepți
sunt pe moarte
un hoț ce fură nopțile destinului

Mirosul secundeii

încă din vremea lui Aristotel timpul se divide

nimeni nu poate opri numărătoarea inversă
din turnul de fildeș cad iarăși cuvinte
încremenirea gândului
le-a adăpat

xxx

implozie de sunet în cutia de rezonanță a viorilor Stadivarius
cândva
undeva
se va găsi aroma amintirilor

ce poate fi mai curat decât cerul
primul cuvânt a fost șters din memorie
rămâne sărutul



◆ GEORGE VIGDOR (BUDAPESTA)

Un psalm neștiut de pământ și stele

Eu cânt scrum
în catedrale de lacrimi.
Eu desenez copaci
prin pădurile paradisului.
Eu citesc nori
prin azurul cerului.
Eu socotesc ani lumină
prin eternitatea clipelor de plumb.
Eu scriu poeme digitale
prin circuitele integrate ale universului.
Eu urlu megadurerea disperării
țâșnite din catacombele uitării.
Eu mângâi fața nevăzută a lunii
cu mâna însângerată a revoluției mondiale.

Eu sunt doar eu

o glumă istorică, un mizilic geografic
un răspăr genetic încolțit întâmplător
în cenușa purtată de furtunile destinului.
Eu provin din ardere, din mistuire
din flăcările pustiitoare ale gheenei.
Eu sunt ca vântul deșertului
doar o semnătură iluzorie în nisip.
Eu sunt eu însumi
egal cu mine și mărunț rest al lumii
un raport echitabil
de lumină și umbră,
un psalm neștiut de pământ și stele.

Adio viață unicat

Bocancul terorii
calcă pe gâtul fragil al viețuirii.
Vertebrele sfărâmate

se metamorfozează
în șuvoaie de lacrimi,
vărsate în icloud ul durerii universale.
Dronele sfârșitului de lume
pulverizează moartea din ceruri
transformând luptătorii în îngerii.
Întregul explodează
fragmente de trupuri,
segmente de viață,
frânturi de vise,
crâmpie de idei,
apogeul devălmășiei.
Entropia maximă învinge
ordinea falsă a lumii.
Triumful final al haosului
pentru care nu vom mai găsi
un cuvânt potrivit,
un urlat atotcuprinzător,
indiferent în ce nod al rețelei ne aflăm
sau ce fel de cod de bară avem.
Adio viață unicat
nu mai ești decât un vers aruncat
în spam ul eșecului planetar.

Răsună psalmii lui David

Urlă lupii
prin pustiul trupului.
Șacalii așteaptă
la limita sufletului,
gata să se-nfrupte din aura speranței
desfigurată printre nisipuri mișcătoare.
Hienele dau târcoale
absolutului sângărând.

În cel mai bun caz
cadavrele se metamorfozează în amintiri;
hălci de eternitate
ciugulite de vulturii clipei.
Sunt copilul apocalipsei
port deșertul în suflet
precum deportații de la Auschwitz
numărul de pe antebraț.
Sunt locuit de coșmarurile extincției,
de psihozele disperării ultime.
Totuși nu mă voi împușca
cu glonțul virtual al acestui poem,
ci voi zâmbi extatic, strălucind
aievea stelei mele în șase colțuri.
Încerc chiar să devin optimist
pe intervalul de suferință rămas:
zâmbetul copiilor și scânteia din ochii
bătrânilor
țin lumea asta jalnică
pe linia de plutire a existenței.
Din străfundurile mirajului
răsună psalmii lui David:
vibrează pâna și ultimul grăunte de nisip
în rezonanță cu tremurul sufletului meu.

Simpla ta prezență

Simpla ta prezență
un curcubeu magic
ce unește vibrația mea
cu evanescența cerului.
Simpla ta prezență
o rezonanță divină,
în care pulsăm la unison
unda noastră primordială.
Simpla ta prezență
umple cu sens
absența aparentă a Tatălui Ceres
la dreapta Fiului cel răstignit

și ne îndrumă pașii
dincolo de viață și de moarte.
Simpla ta prezență
un sărut universal
ce aprinde jarul sufletului meu
într-o vâlvătaie de lumină și scrum.
Simpla ta prezență
continuitatea memoriei afective
filmul documentar al îngemănării noastre
dincolo de realitatea second hand.
Simpla ta prezență
eternitatea deghizată în femeie,
voluptatea clipei și clipa voluptății
încrustate în piatra poemului meu.

Școala infernală a răbdării

Urmez cu sânge
școala infernală a răbdării.
Număr întâmplările absurde
în unitatea de timp a eșecului.
Socotesc de fiecare dată
probabilitatea ca destinul colectiv
să degenereze într-o catastrofă inevitabilă.
În frenezia mea statistică
alcătuiesc diagrame ale ororii
și grafice ale viitoarelor genocide.
Meseria mea e în fapt prognoza
distopiilor și punctelor de inflexiune
istorice.
Devin un expert al scenariilor groazei
un evaluator al riscului de a rămâne în
viață.
Totuși de-o vreme
nu mai țin socoteala clipelor irosite
ci încerc din răspuțuri să absolv
școala infernală a răbdării.
Acolo, unde la final
voi fi pus pe tabloul de onoare al morții.



◆ HORIA PORUMB (Paris)

Trei prieteni la Enigma

Lui Horia Gârbea

În încăperea desuetă
dintr-o străduță pustie
trei inși
în jurul mesei ne-înfățate
se îmbie
cu vorbe și plăsmuiuri
parnasiene.

Nori de bumbac
îi poartă
deasupra plafonului scund al tavernei
care strivește în colb bahic
pe cei care n-au deslușit încă
desprinderea cu Apolon
dintre pahare.

Potpuriu de Sânziene

Sat pe Someș

Deunăzi - jale.
Colivă. Țărână.

Azi — ii, flori galbene.
Zâmbete, soare.
Sărbătoarea Botezătorului.
... Dar cine mai ascultă tăcerea?

Țărână pe mormânt

Coliva — grâu.
Putrezește coaja,
miezul e început.

Bulgăre pe sicriu – grijile, jos.
Ce-a fost.
Te limpezești.
Te dezlegi.

Focul de Sânziene

Flăcări – jar.
Mistuie nimicniciile
anului vechi.
Înaintare.

Apa Botezătorului

Sufletu-i luminează.
Licăr divin –
sub gânduri,
sub lacul tulburat.

Comoara
de sub valuri,
cheamă la liniște.

Apa sfințită - nu gest
Ci drum.

Slujba s-a încheiat

Oamenii rămân.
Privesc. Așteaptă.
Focul. Curățirea.

... și, nimic,
și iar
Țărână. Colivă.
Deunăzi.

Întrebările, smerite, rămân

Motto: „Aproape tot ce e serios e dificil; și totul e serios.” – Rainer Maria Rilke

Crater de lumină

— Câteodată, aici, îl simțim pe Iisus alături de noi,
îmi spune un prieten.
Vocea preotului urcă în slavă,
împreună cu intonările coralei.
Un val răstoarnă acoperișul și o pâlnie de raze
mă unește cu țaria,
în aburul cald al respirației colective.

Dincolo de nori

În picioare, desfac brațele și privesc văzduhul:
— Pământ, cer, lumină.
Întrerup gestul, capul mi se dilată.
Mă las tras în sus, străbat norii,
mă contopesc cu splendoarea.
Plafonul de gânduri mă ținutise
departe de veritabila cunoaștere.

Fără cuvinte

— Ce culoare avea cupola cerească?
— Nu știu. Neutră. Nu-ți pot spune.
— Ai avut o veritabilă trăire
în fața a ceea ce nu poate fi articulat prin
cuvinte.

Discursul mintal nu-i decât servitorul,
devenit stăpân.

Unde-i hotarul?

Trăiri...

Care-i granița dintre materie și spirit?
Cum revii — și ce rămâne neschimbat în tine?
Valul „ultim” te va hărăzi luminii absolute?
Sau lucirea e doar prima fațadă a
însălmântătorului?

Câteodată,...

Salcii, în Deltă

Șuvoi în rafale.
Sălciile se zbat.
Ramuri se agită, plesnesc,
mătură, mângâie, lovesc.

Vântul le zburlește, amăgește,
netezește și răsfiră.

Undele se potolesc.

Noi credem că sălciile plâng.

*

Din nămol, nuferi galbeni,
măciulii tenace, trupeșe.
Diafan boboc, dimineața se deschide, pur,
seara merge la culcare.

Tabieturi cotidiene, ritmuri neîntrerupte.

Doar noi ne temem de moarte.

*

Vânturi se întretaie
viața se ridică, se revarsă.
Noi, oameni, ne căinăm,

dar natura știe
un cântec
care nu se termină.

Simt ...

Am ajuns frunză,
umilit,
purtat de vânt.

Aș fi om
între oameni —
de-ar fi oameni.

Inundat de minciuni,
mă transform
în plumb.

E întuneric

în lumină,
mă ascund sub pământ.

Știu că
nu mai reprezint,
de fapt, nimic.

Nu sunt,
nu contez,
nu simt.
Nimic nu suntem.

*

Frunză, plumb,
vânt și lumină —
nimicul pulsează în mine,
sumus, estis, sunt.



◆ ALEXANDRU PETRIA (Beclean)

dincolo de ce pare

n-ai cum să înțelegi nimic
până nu devii subiectul
morții,

cu oricâtă empatie,
din exterior osul de ros
se vede numai un os de ros,
nu că are dinți rămași în el
de la cei cărora li s-a culcat în familie.
iar de dinți atârână creiere
precum niște baloane celebre
și inimi.
adevărul e dincolo de ce pare

două minute pe soclu

când peștii înoată până se uscă,
merele rămân
mușcate pe crengi,
neajunsurile gloriei
te ajung înaintea gloriei,
despărțirea de iubită are chip înaintea
dragostei.

fiecare nebun se bate
pentru măcar două minute pe soclu

în nacelă

mereu îți găsești adăpost
câte-o casă care ridică noaptea,
noaptea se înclină în urcare pe cerul rigid,
îi înnegrește burta.
e un semn te gândești,
numai nopți ridicate, cearcăne, analize,
medici auto-suficienți, prieteni lipsă.
pasămite nopțile ridicate
sunt ca niște baloane fără scăpare,
întrebarea-i când urci în nacelă

unde crește iarba

visăm la locurile unde luminile se ating,
unde se înnoadă,
acolo împăcarea are întotdeauna
o față de masă pentru oaspeți,
ne antrenăm să visăm cât mai mult
că o să mâncăm de pe acea față de masă,
renunțăm la chipuri și faze
ca să avem timp să visăm,
să merităm să visăm,
luminile-s câte perechi de pantofi descălțate la
intrare,
luminile sunt ca un stadion
plin cu brichete deschise,
peste ale căror flăcări
cât trece vântul crește iarba

poezia e numai off-road

pe drumul oficial ar merita să scuipi
dacă ai fi bătăran,
ca și cum ți-ai tăia
cu toporul
mâna care vrea să te trădeze,
oficialii spun că-ți dau mâncarea sub nas

și-s chiar în tine, prin mâinile tale.
ai fost educat să ai încredere
în discursul oficial,
ai ajuns cu ochii discursului oficial,
cu creierul din spatele lui.
e de înțeles că nu-l suporti pe poetul
care te cicălește cu felurite treburi,
poetul e printre puținii
ocolitori ai drumului oficial,
n-ar nicio noimă când strigă
că poezia e numai off-road,
că ai ochii pe cât de deschiși pe atât de închiși,
dar poezia e numai off-road

în altă parte

privirile au obosit să mai ajungă la fața ta,
cu ele descoperi că și calculele foarte realiste
sunt fix pix,
se întâmplă numai ce e dat și puterea nu-i la
noi,
privirile sunt ca o friptură de porc,
ca o cola,
ca o cămașă atent călcată,
ca o găină sură crescută pe lângă casă,
privirile au constantă
tihna fără avânturi,
sexul igienic,
adesea privirile-s chibrituri arse înainte de-a fi
aprinse,
adesea simți că dragostea-i cu scurgere în altă
parte

din delicatețe

„din delicatețe mi-am pierdut viața”, a scris
un tip important,
din delicatețe n-am avut vreme să trăiesc,
spun,
din delicatețe n-am fost eu,
totdeauna a tras la cântar „să fie bine”
pentru femeia de lângă mine și copil,
să nu-i rănesc pe cei cu care am stat spate în
spate,
cedarea fiind o normă
precum aerul bătrân pe care-l destupăm
din plămâni
ca să aibă loc aerul tânăr.
„din delicatețe mi-am pierdut viața”, a scris
amicul rimbaud,
sunt un ratat din delicatețe

când ești trist, rămâi om

când ești trist, știi de fapt că ești bine,
funcționezi cu tot creierul și băltoaca inimii,
n-ai cum să dai delete
peste creioanele colorate odinioară ascuțite
și cartierele demolate
pe care acum sunt case unde n-ai intrat,
delete pe surâsul șatenelor și brunetelor
care ți-au aprins viața și nu-s,
să proclamăm că e gata, de parcă ești frate cu
vidul,
când ești trist, rămâi om

o furtună înghesuită într-un singur pahar

haina de ecouri n-o lepezi nici în somn,
începe să strângă
doar când ai descoperit propria limbă,
muști ca nimeni din retorica bucatelor,
desenezi cu degete noi țâțele iubitei,
faci sâc răhățișului statuilor.
stofa pârâie până nasturii
se aruncă pe podea
într-o rotire multicoloră.
în pielea goală, o să fii chiar tu,
o furtună înghesuită într-un singur pahar

cargo

pitiți după lăzi și ceasurile crescute
ca niște dealuri
ne bucurăm că ne luminează muscăria
reclamelor,
mâncăm când avem ce,
plângem fiindcă totdeauna se găsește un
motiv,
dacă ajungem să ne sărutăm
punem săruturile atent într-un frigider,
să fie și mâine și săptămâna viitoare,
e lătit sentimentul că treaba-i aiurea,
viața și moartea s-au alipit de nu le recunoști,
n-avem habar încotro
e fixat capul compas al transportului cargo
și ce-i într-adevăr cu el,
pasagerilor clandestini le crește iarba



◆ SABIN MUREȘAN (Madrid)

tandrețe

constructor de azil
sfințenia ta m-a pus
la piciorul altora
fragilitatea mă conservă
ca dilemă
ostoit de trufie
sunt o eroare a spaimei
invitat la Cina cea de taină
mortarul retezat de mistrie
ce lasă loc cu tandrețe
oricărei pietre
să se odihnească

târziu

nu voi mai ridica ziduri
respir pereții absenței
cu ei să iau formă de aripă
zborul să fie o regăsire
să nu mai am pentru ce să îmi fac griji
când începe să-mi curgă mortarul lichid
prin creier și se transformă în ființe vii
ce își fac case pe schele
de o formă distinctă
mă vor lăsa cărămizile
să văd imaginea răsturnată
și pietrele să respir prin toți porii

cântecul de leagăn dintr-o
lună palidă pe care n-o pot
tencui

marmura de oase

paradoxurile trec și prin pieptul meu
cu vechituri ce-mi oxidează inima
ca o cifră rebelă într-un colț triunghiular
trupul mi s-a divizat în zilele săptămânii
în cea de-a șaptea zi cincinalele m-au
suspendat
de orice dorință a realului
nu mai iau comenzi pentru hibride înscenări
încă pot să aleg orele de rezervă
urgențele le tratez cu aroma cafelei
să-mi pot închide în marmura de oase
terapia visului ce poate fi salvată
eliberându-mi inima
necondiționat

forma liberă

ferestrele absorb orașul obosit
ca pe o chemare
străzile vândute au rămas un preludiu
s-ar putea întoarce clepsidra
orice instrument de tortură

trebuie să aibă utilitate
șarpele nu schimbă arhivele morții
mușcă în cele două lumini

terapie

uneori
am nevoie
să fiu Cezar
terapie
pe care trebuie
să mi-o permit
înainte să falimentez
marketing-ul
starea de tranzit
îmi actualizează
tronurile abdicat
împărății nedefinite
unde cresc vulturi
ce încoronează cezari
iubitori de limbă
de stiluri
de versuri
de cuvinte ce vindecă

o nouă facere

mă împingi
spre o nouă facere

țin în dinți
o bucată de sfoară
să spânzur
cealaltă parte
a mărului

pansamente târzii (III)

am rupt orice relație între mintea și picioarele
mele
în călătorii cu promisiuni vândute
bârfit în auzul meu ca un perete strâmb
pictură austeră unde nu încap artificiiile
un fel de vocație a iubirii târzii
unde coasa lasă iarba să-și ude florile
tăiată de dorința medicului legist
în propria experiență rurală
pe ulițe de fiecare dată altele
întâlnesc mame ce trezesc ochii mirării
ce cu duioșie respiră absența cât o îmbrățișare
oprind pe buze răbdările mângâierii cu nesaț
cântate apoi în sonate de instrumente cu
măsură
își împărtășeau registrele oricăror erezii cu
mine
călător într-un corp de tăcere
când nu te mai roagă nimeni
să urci muntele răsturnat
hrănit cu aplicații ce mi-au intrat în reflexe
las mintea să schimbe așternutul picioarelor



◆ IOAN MARTA (Arad)

HAIKU

transhumanță -
stelele coborând
pe Calea Lactee

**

înnoptând -
un fluture rămas
în puful gutuii

**

stea căzătoare -
pana unui înger
într-un cuib gol

**

dans întrerupt -
două lebede ocolind
secera lunii

**

dantelă veche -
albită de iarnă
o pânză de păianjen

**

cicatrice -
uscându-se pe-o brazdă
un mac cosit

**

câțiva scaieți
rebegiți de vânt -
sfinți în pustie

echilibristică -
liber cugetător
pe firul vieții



LECTURI

◆ TOMA GRIGORIE

0 poezie cu simboluri lirice penetrante

O nouă carte de poezie interesantă și reușită, cu un titlu parodic și atitudinal, *Bufnița din curtea Academiei* (Editura Neuma, 2025), a publicat de curând scriitorul prolific, Ion Cristofor, autor al numeroase volume de poezie, eseuri, critică și istorie literară, interviuri, traduceri. Este o carte bilingvă cu o translație reușită în limba spaniolă semnată de cunoscuta traducătoare, Olivia Petrescu.

Am primit volumul însoțit de un remarcabil studiu literar, cuprinzând un eseu monografic, al lui Christian W. Schenk, cunoscutul medic, poet, eseist, editor și traducător, editat de *Dionysos Literatur-und Theaterverlag* și dedicat volumului de poeme, *Bufnița din curtea Academiei*, al lui Ion Cristofor. Christian W. Schenk este autorul, unor numeroase cărți publicate, printre care și al unei monumentale *Rumänischesche Lyrikanthologie* (Antologie de lirică românească de la începuturi până astăzi), în limba germană, în VII volume.

Reputatul scriitor de limbă germană și română apreciază că „Volumul bilingv *Bufnița din curtea Academiei*, al lui Ion Cristofor, reprezintă una dintre cele mai rafinate sinteze lirice ale poeziei române postmoderne, în care coexistă eleganța expresiei, profunzimea simbolului și o tensiune spirituală cu accente sacral-mitologice”.

Volumul în discuție este bine organizat editorial în mai multe secvențe reprezentative pentru activitatea literară și creativă a autorului, informându-ne, *ab initio*, printr-o *Notă biografică* succintă. Cartea este ilustrată, pe copertă și în interior, cu imagini plastice reprezentând bufnița înțeleaptă și misterioasă, interpretate de Laura Poantă.

Este un volum apreciat, al doilea în acest an, după *Peștele de sticlă*, bine primit de critică precum și cel prezent, de altfel. Poetul și criticul literar, Horia Gârbea constată că „Poemele din *Bufnița din curtea Academiei* au o mai mare pregnanță a sesizării vidului interior și a izolării eului. Notația este mai concentrată. Imagini suprarealiste din descrieri precise și, totodată, absurde



induc angoasa,, Și Irina Petraș surprinde specificitățile semnificative ale scrierii lirice din acest volum: „Poezia lui Ion Cristofor e gravă și traversată de neliniști, însă nicidecum sumbră. Întrebările pe care și le pune poetul se rostesc în gama generoasă, a unei înțelegeri calme ale muritudinii,, Sunt două cronici exemplare alături de altele la fel de relevante.

Poeemele din acest volum sunt de asemenea bine încorsetate în expresia lirică de scurtă respirație, uneori sub forma japoneză a haiku-lui, tankă-i, cu sensuri încorporate profund, impactând și astfel atenția cititorului. Unul dintre poeme se poate încadra în spațiul hayku-ului prin concentrarea formei și prin relevanța sonoră a imaginii poetice: „Vechiul gramofon /al bătrânului marinar /împrăștie turturelele în noapte (*Gramofonul*),,. Imaginile poetice, vizuale și senzuale, exprimate în cuvinte concise, ne conduc, fără excesivă exagerare, spre sculpturile esențiale ale lui Brâncuși.

Caracterul apoftegmatic, în sens sentențios și concis, caracterizează volumul subliniind gravitatea atitudinală și profunzimea imaginii poetice și incluzând portretistica naturală și umană: „Un bătrân taie cu ferăstrăul /o fereastră către muzeul de ceară //E ca și cum din lună ar cădea o ninsoare /cu fulgi tremurând /ca sufletele unor copii /rătăciți pe un câmp înghețat,, (*Poemul nescris*). Stări, ocupații, arealuri sunt prinse de *pana de gâscă* a scriitorului, care e atentă la derularea vieții din irealitatea apropiată și intens resimțită. El, scribul, simte febril cum sub *pana sa de gâscă* „o mare furtună se frământă și geme,,. Este mereu în contact vizual prin cadrul ferestrei deschise cu freamătul viu al străzii pe care o fixează parabolic: „un bătrân ce duce în mână /o colivie cu țipete de copii,, (*Pana de gâscă*). Invazivă și expresivă această imagistică simbolică a străzii, din finalul poemului.

Bucuria sinceră a naturii, a legilor ei, îl extaziază pe poet implicându-ne și pe noi, cititorii, în fluxul sentimentelor sale admirative. Dar îi umbrește justițiar aprecierile pozitive schimbându-și culoarea în raport cu mersul abrutizat al societății umane moderne, sufocată de furia acumulării financiare și materiale. „Bucură-te, floare, ce ieși din asfalt /sau tu roșie floare de mac ce te ivești /din crăpătura zidului /vederea ta e mai de presus decât toți banii /din o mie de bănci,, (*Bucură-te, floare*).

Imaginația poetului ne transportă înfrigurați în timp și spațiu, de la cel neaoș la cel dezmarginat al lumii.

Aceste toate derapări ale ritmului și febrei vieții postmoderne umbresc frumusețea naturală a figurii umane, în general. O excepție ar fi femeia, pe care o descoperă Ion Cristofor în peregrinările sale orientale, în Turcia, de exemplu, unde constată că femeile sunt mai frumoase decât oriunde, zărind: „în piața de lângă Hagia Sophia, /o femeie la fel de frumoasă ca o moschee albastră /cu chipul scăldat de o melancolie fără sfârșit. (*În Turcia Se dedică poetei Ayten Mutlu*). Rămânând în arealul aliotmanului, citim poemul, *Sufletele poeților*, care debutează cu o axiomă pe care călătorul o află de la doamna ce îi controlează pașaportul și pe care o postează în primul vers: „Sufletele poeților nu au frontiere,,. Îl identificase ca poet, pentru că „Văzuse în

valiza mea de călătorie /un volum de poezii al lui Nâzým Hikmet”. Neștiind limba turcă, autorul îi răspunde cu un semn mimic universal, un zâmbet.

Tema dragostei se ițește mereu în versurile volumului. Fereastra deschisă prilejuiește cititorului și privitorului posibilitatea de a admira imaginar nurii femeii, reprezentați prioritar de sâni, în starea lor de Înmgurare: „Sub sfârclul luminos al stelelor /Înmuguresc sâni tăi,,. Senzațiile din priviri sunt acompaniate muzical de soloul unui nevăzător: „Prin fereastra deschisă /se aude flașneta unui orb /ce ne învâlmășește dorințele,,. (*Prin fereastra deschisă*). Și de aici, desprindem alchimia poetului care în imagini lirice persuasive ne transportă în atmosfera senzitivului acut.

Tot de pe meleaguri orientale, un alt poem al temei dragostei este titrat *Sub pașii iubitei*, în sensul gentil al admirației supreme, nu în cel al *subpunerii*. „Sub pașii iubitei / în aur se transformă /nisipul deșertului //Sub pașii ei /se aud / cântecele de dragoste /ale fântânilor din adâncuri,,. Tot în formă concisă, Ion Cristofor reușește o imagine alegorică penetrantă, încărcată estetic. El simte inspirat pulsul armonizării poemului care potențează calitatea transiterii către cititor a ideilor și sentimentelor induse în text.

Apreciez valoarea intrinsecă și exterioară a exprimării poetice a poetului Ion Cristofor, din volumele recente, *Peștele de sticlă* (despre care am scris) și *Bufnița din curtea Academiei*, pentru axiologia lor evidentă.

În încheiere citez concluzia remarcabilă despre volumul recent a lui Christian W. Schenk, din studiul său aplicat și prob: „Ion Cristofor este una din vocile cele mai autentice ale poeziei române postmoderne. Fără a fi tributar unui curent anume, fără a scrie „ca să placă,, fără exhibiționism confesiv sau teribilism tematic, construiește un univers poetic în care cuvintele nu descriu lumea, ci o recrează, el este un poet al tăcerii active, al ironiei înțelepte și al lucidității blânde. Este moștenitor al unei linii blagian-cioraniene, dar cu o autonomie stilistică perfect asumată”.



◆ ADRIAN ȚION

Sărbătorile sufletului, sărbătorile poeziei

Confluente lirice de fină extracție intelectuală pe temele eterne ale erosului întreține, cu nedezmintită fervoare, poeta Clujului adâncit în magii hibernale, nimeni alta decât Maria Vaida în placheta discret distribuită *Elegiile iubirii* (Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2025). Volumaș (41 de pagini cu traducerea poeziilor în limba engleză de Aurelian Burcu) echivalat ca replică liber consimțită la mai vechile *Elegii persane* (2018). Nucleul erotic e o constantă cu multiple reorganizări înșelătoare ale discursului liric la Maria Vaida. Noile producții textuale stau sub semnul unor productive supradimensionări sau diversificări ale toposului tradițional inițial. Poeta accede, în liber tangaj emoțional, la feluritele ipostazieri ale sentimentului dominat de noblețea simțirii, înălțat în vraja cuvântului mărturisitor. Un retorism de o anume suplețe îi ghidează fluxul meditativ reactivat în cheie nostalgică.

Sub aparența înregimentării în trendul devenit evident al poeziei turistice sau de voiaj, cu precădere feminină, Maria Vaida își înscrie meditațiile sub cupola unor auspicii eliberatoare de har divin și imagism edulcorant. Sunt dizertații larg accesibile, proiectate pe fundalul unei amurgite Veneții cu ale sale „450 de poduri” eșalonate ca legături imuabile cu eternizarea legendelor pe care le-a născut de-a lungul timpului acest reper european cultural-artistic, leagăn spiritual care, în ciuda pesimismului eminescian, continuă să-și perpetueze faima sub diferite forme. „Falnica Veneție” trăiește literalmente și în versurile Mariei Vaida care reiterează structuri desprinse din tipare recurente pentru a primi accentele unei melancolizări personificate. Tonul elegiac profund accede spre invocații impregnate în monumentalizarea adorației fără limită. Se conturează un pol simbolic al pasiunii descătușate: Marte este „planeta de foc / planeta ce arde ca inima mea” (*Păsări de cenușă*). Eul liric, împovărat de trăirea iubirii în



trecut, călătorește „penelopic” spre Ithaca regăsirilor idealizate tratând similitudini cu ecouri din „iubirea mea ultimă, iubirea mea pierdută, iubirea mea îndepărtată”.

Extrapolarea în mit cunoaște variante repetitive, alternative aluzive la un „zburător” autohton („Tu ești un zburător al nopții”) pus alături de „un Casanova al plăcerilor printre / faimoase curtezane venețiene”. E ales ca țintă a adorației „corăbierul drag”, „iubitul meu Doge venețian, Marco Polo”. Atmosfera e recreată ca într-un joc de păpuși, ca la carnaval; e adusă din umbra poveștilor Șeherezada, ca împreună să fie „înlănțuiți în patimi”, în dans frenetic, în afară de timp și percepție reală (*Dans*). Elogiile spațiului venețian cuprind repere comune: Bazilica San Marco, pictură de Tițian, sticlă de Murano, carnaval și amintitele poduri ce colorează un imagism ușor desuet, dar vibrant, întrucât glisarea în manierism e salvată parțial de magia oglindirii în cuvântul neviat de utilizarea unor sintagme șablonare uzate. Revigorarea presimțită e enunțată ca reflex ideatic al poetizării: „să nu vorbești, lasă iarba și nisipul / și vântul și ploaia și pomul cu rod, numai ele au dreptul la cuvânt, Poezie!” (*Un fir de praf*). Ca o cortină coborâtă peste fantasmale evocative ale unui univers în căutare de modele reprezentative, lirismul pur se așterne peste lumea amintirilor vindicativ: „nisipul clepsidrei / adoarme tăcut în liniștea nopții” (*Cum, Doamne?*).

Printre aceste piese ale volumului, unitar concepute, sunt strecurate imagini venite din spațiul oriental ca un ecou al versurilor din volumul amintit *Elegiile persane*. Personal, aș fi dorit ca eșalonarea de motive livrești să se mențină la spațiul venețian (ca la Maria Mănucă, în *Venezia profundis* de pildă), în care adorația eroilor invocați se îmbină cu fundalul iconic trasat de plânsul elegiac. Se vede că poeta nu se poate desprinde de trimiteri la ornamente orientale ca acestea: „pielea de sidef persan”, „mătase de China”, „trandafiri din Șiraz”, ceea ce prejudiciază unitatea tematică a volumului și așa minuscul. Tot din punct de vedere tematic sau chiar tehnic, delicatul poem *Fratele meu are galbeni*, cu precizări locative precum „văi la Abrud” și „Sfinxul dobrogean la Măcin” tulbură coerența volumului. Aceste „accidente” de asamblare a textelor dau impresia că volumul a fost încheiat în grabă. Păcat. Totuși, unitatea de conținut este dată de infatigabilul sentiment de iubire, desenat în culori expansive, reflectat fluid și în *Cântecul infinitului*: „infinitul cântă duios / din fluier de arin – un cântec de dragoste”. În deplină armonie cu eul reflexiv ce simte exaltarea trăirii și o transmite prin puterea persuasivă a cuvântului, poeta include în imaginarul inefabil întrezărit, râvnit cu ardoare, imaginea împlinirii miraculoase într-un *Requiem* dulce, unde umbra tristeții e suprimată cu tandră eleganță: „stai aplecat pe-o carte... / pe cartea mea / care se scrie cu mâna ta, / my amor”. De fapt, poeta operează cu un imagism compozit, cumulativ, aglutinând modele și omagiind iubirea în cadrul trăirii solemne într-o poezie.

MERIDIANE LIRICE◆ **KETTY BLANCO ZALDIVAR (Cuba)**

KETTY BLANCO ZALDIVAR (n. Guáimaro, Cuba, 1984).

Licență în Studii Religioase de la ISECRE (Havana, 2012). Membră a Asociației Hermanos Saíz (AHS). Absolventă a Cursului Național de Tehnici Narrative Onelio Jorge Cardoso (Havana, 2005). A participat la primul curs oferit de Centrul de Formare Literară Hotel Kafka din Madrid (Havana, 2008). Printre alte premii și recunoașteri, a primit: Premiul I la Concursul Național de Poezie Regino Pedrosó (Cuba, 2009). Premiul I la Concursul Internațional de

Povestiri Scurte El Dinosaurio (Cuba, 2010). Premiul la Concursul Național de Povestiri Scurte Ernest Hemingway (Cuba, 2010).

Bursa de Roman „Frónesis” (Cuba, 2015). Finalistă la Concursul Internațional „Cel Mai Bun Poem din Lume” (Spania, 2016). Premiul de Poezie „Portus Patris” (Cuba, 2016). Premiul la Concursul Internațional de Poezie „Opening Doors” (Cuba, 2016). Bursa de Literatură pentru Copii „La Noche” (Cuba, 2016). Publicată în antologii și reviste, atât în Cuba, cât și în afara ei, opera sa a fost tradusă parțial în engleză, italiană, slovenă, croată, portugheză și japoneză. Acum, a venit vremea să o cunoaștem și în limba română.

*A fost inclusă în antologia *Lenguas de marabú. Poesía cubana del siglo XXI* (Editorial Polibea, Madrid, 2018). A publicat colecția de poezie *Quién anda ahí*, Polibea, Madrid, 2019 și cartea de povești pentru copii, *Caído del cielo* (Ediciones Aldabón, Matanzas, Cuba, 2020).

Prezentare și traducere de LEONARD POPA

În zile ca acestea

Zac pe podea printre cutii (grămezi de cutii),
ciufulită, slabă și mai în vârstă,
crezându-mă a fi marele protagonist
a cărui măreție nimeni nu a prezis-o.
Șoarecii se plimbă deasupra
și sub gâtul meu.

În spatele unui geam întunecat

Am văzut viitorul
cu ochi pe care i-am implorat din morți.
Galbeni ca fierea,

ca o ceață densă
unde furia poate fi pictată.
De acolo am ieșit.

Vecernie

Stând pe trepte,
pe această stradă ciudată,
aștept o surpriză, un fir prins în rochia ta,
o șuviță de păr
pe care vântul ar putea-o așeza
la est de ochii tăi.
Și aștept - ca niște păsări înghețate - minutele
în care să stea nemișcat.

**Scris pe spatele unei fotografii
de Nobuyoshi Araki**

În timp ce gheîşa merge pe bulevard,
clipitul slab al ochilor ei ridică picături de
vapori. Bărbaţii îi oferă bere,
implorând-o cu blândeţe să se deschidă.
În timp ce merge,
îşi întoarce un picior spre interior.

Kabuki

El ajunge să se aplece,
să privească în jos
sau să stea întins pe pat
ca un corp fără viaţă.

Totul se petrece doar în capul lui.
Soluţiile, spun eu, le va folosi într-o zi.
Deocamdată, rămâne tăcut,
doar observă.

PREMIILE revistei „Conexiuni culturale” pe 2025

PREMIUL PENTRU POEZIE

Sânziana Mureșeanu

PREMIUL PENTRU DEBUT

Alin Tișe

PREMIUL PENTRU PROZĂ

Livia-Margareta Micu & Amura Francesca (Norvegia)

CRITICĂ LITERARĂ

Delia Munteanu

PREMIUL PENTRU ESEU

Prof.univ.dr. Toma T. Mugea

PREMIUL PENTRU HAIKU

Ioan Marta

PREMIUL PENTRU REVISTE ȘI EDITURI

Andrea H. Hedeș, director al revistei NEUMA

